

Pretpostavke uspješnog odgojnog djelovanja u obitelji

Sukobljević, Karolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:827140>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Karolina Sukobljević

**Pretpostavke uspješnog odgojnog djelovanja u
obitelji**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Pretpostave uspješnog odgojnog djelovanja u obitelji

Diplomski rad

Student/ica:

Karolina Sukobljević

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Smiljana Zrilić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Karolina Sukobljević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Pretpostavke uspješnog odgojnog djelovanja u obitelji** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. studenog 2023.

SAŽETAK

PRETPOSTAVKE USPJEŠNOG ODGOJNOG DJELOVANJA U OBITELJI

Brojni su autori iznijeli svoju definiciju obitelji, no za svakoga od nas ona predstavlja nešto drugačije. No, ipak možemo se složiti kako je njezin utjecaj na odgoj djeteta nepobitan i jedinstven jer upravo obitelj ima individualan pristup koji joj omogućuje izravno oblikovanje djeteta u socijalnom, intelektualnom, tjelesnom, emocionalnom te spoznajnom smislu.

Stoga je potrebno promotriti obitelj kao sustav te promjene u strukturi koje su se s godinama dogodile unutar iste. Kroz vrijeme obitelj kao institucija je prolazila kroz brojna krizna razdoblja, i unatoč prognozama o njezinom raspadanju, opstala je. Adekvatno obiteljsko ozračje nedvojbeno je bila od pomoći, kao i dobri obiteljski odnosi bez kojih njezin opstanak ne bi bio moguć. Kako bi odnosi unutar obitelji ostali trajno dobri, važno je konstantno raditi na sebi, svojim znanjima i vještinama, kako roditeljskim, tako i životnim. Poželjno je da roditelji stalno stječu nove i proširuju već postojeće pedagoške kompetencije kako bi ih mogli prilagoditi trenutnoj djetetovoj razvojnoj fazi te prilagodili svoj odgojni stil što će pripomoći uspješnom odgojnom djelovanju u obitelji. Zrelost roditelja također je važna pretpostavka uspješnog obiteljskog odgoja. Mlađa odrasla dob smatra se idealnim te poželjnim razdobljem za roditeljstvo, a karakteriziraju ju već formirane osobnosti koje su spremne preuzeti odgovornost odgoja djeteta. Na zrelost roditelja nadovezuju se i povoljni ekonomski uvjeti koje bi obitelj trebala osigurati za dijete. Obitelj sa sređenim ekonomskim stanjem u mogućnosti je djetetu osigurati sve potrebne materijalne uvjete za njegov normalna i nesmetan rast i razvoj. Dakle, obitelj kao takva, može pospješiti odgojno djelovanje demokratskim odnosima gdje svatko ima pravo na svoje mišljenje, izražavanje i gdje se prihvaćaju različitosti bez straha od odbacivanja.

Ključne riječi: obitelj, pretpostavke, odgoj, obiteljski odnosi, odgojno djelovanje

ABSTRACT

Assumptions of successful educational activities in the family

Numerous authors have presented their definition of a family, but the term represents something different for each of us. We can agree that its influence on a child's upbringing is undeniable and unique. The family has an individual approach that enables it to directly shape the child in a social, intellectual, physical, emotional and cognitive sense.

Therefore, it is necessary to observe the family as a system and the structural changes that have occurred within it over the years. Over time, the family as an institution went through numerous critical periods, and despite forecasts of its disintegration, it survived. Adequate family atmosphere was undoubtedly helpful, as well as good family relations, without which its survival would not have been possible. In order for relationships within the family to remain permanently good, it is important to constantly work on yourself, your knowledge and skills, both parenting and life. It is desirable that parents constantly acquire new and expand already existing pedagogical knowledge in order to be able to adapt them to the child's current stage of development and adapt their educational style, which will contribute to successful educational activities in the family. Parental maturity is also an important prerequisite for successful family upbringing. Young adulthood is considered an ideal and desirable period for parenting, and it is characterized by already formed personalities who are ready to take on the responsibility of raising a child. The maturity of the parents is linked to the favorable economic conditions that the family should provide for the child. A family with a stable economic status is able to provide the child with all the necessary material conditions for his normal and smooth growth and development. Therefore, the family as such can promote educational activities through democratic relations where everyone has the right to their opinion, expression and where differences are accepted without fear of rejection.

Keywords: family, assumptions, education, family relations, educational activities

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. OBITELJ	2
2.1. DEFINICIJA OBITELJI.....	2
2.2. STRUKTURA OBITELJI.....	3
2.3. OBITELJ I OKOLINA.....	5
3. ODGOJ	7
3.1. ZADOVOLJENJE DJETETOVIH POTREBA S NAGLASKOM NA POTREBU ZA SIGURNOSTU	9
3.2. KOMUNIKACIJA KAO KLJUČ USPJEHA	11
3.3. STILOVI RODITELJSKOG ODGOJA	13
3.3.1. AUTORITATIVNI ODGOJNI STIL	15
3.3.2. AUTORITARNI ODGOJNI STIL.....	16
3.3.3. PERMISIVNI ODGOJNI STIL	17
3.3.4. ZANEMARUJUĆI ODGOJNI STIL.....	19
3.4. VAŽNOST POSTAVLJANJA GRANICA U SUVREMENOM ODGOJU	20
4. PRETPOSTAVKE USPJEŠNOG ODGOJNOG DJELOVANJA U OBITELJI	23
4.1. SKLADNI OBITELJSKI ODNOSI.....	23
4.2. ADEKVATNO OBITELJSKO OZRAČJE	25
4.3. PEDAGOŠKA KULTURA I ZRELOST RODITELJA.....	28
4.4. DOBRE EKONOMSKE PRILIKE	32
4.5. RAVNOPRAVNI ODNOSI UNUTAR OBITELJI.....	35
5. RODITELJI.....	37
5.1. INDIVIDUALNI PRISTUP DJETETU	39
5.2. MAJKA I DIJETE	40
5.3. OTAC I DIJETE	40
5.4. RODITELJSTVO U RANOM DJETINJSTVU.....	41
5.5. RODITELJSTVO U SREDNJEM DJETINJSTVU	43
5.6. RODITELJSTVO U ADOLESCENCIJI.....	44
6. ULOGA BRAĆE I SESTARA.....	46

7. UTJECAJ BAKA I DJEDOVA	48
8. ZAKLJUČAK	51
9. LITERATURA	54
ŽIVOTOPIS	58

1. UVOD

Obitelj je prva i najvažnija škola života čija je glavna uloga odgoj. Ona ima značajno mjesto u odgoju djeteta i nemoguće ju je zamijeniti ijednom drugom sredinom. Brojne su prednosti, ali isto tako i ograničenja obiteljskog odgoja u odnosu na druge odgojne čimbenike. Dijete u obitelji trebamo učiti preuzimanju odgovornosti za svoje ponašanje i postupke, dok sama obitelj treba biti plodna odgojna sredina koju krasi toplina i humanost. Obiteljski odgoj ovisi o brojnim unutarnjim, ali i vanjskim čimbenicima. Nedvojbeno, roditelji imaju najveći utjecaj na odgoj djeteta kako izravno tako i neizravno. Možemo reći da njihova uloga sa sobom nosi veliku odgovornost oblikovanja života. Nije svatko spreman nositi se s tolikom količinom odgovornosti, što se, nažalost, u većini slučajeva negativno odražava upravo na dijete. Roditelji svojim djelovanjem, kao i izborom odgojnog stila, koji čine skup njegovih postupaka, utječu na socijalni, intelektualni, ali i emocionalni razvoj djeteta. Stoga bi trebali konstantno unapređivati svoja znanja i vještine i informirati se pri tome koristeći časopise, programe te savjete stručnjak kako bi postigli harmoničan obiteljski sklad. Potrebno je puno ulaganja. Osim ulaganja u razvoj svojih roditeljskih vještina, potrebno je ulaganje emocija kao što su ljubav, razumijevanje, požrtvornost, briga, pažnja, razboritost, mudrost, samokontrola. Nadalje, za uspješan odgoj, osim brojnih pozitivnih emocija, djetetu je potrebno osigurati i određene materijalne, prostorne uvjete kako bi ono moglo nesmetano rasti i razvijati se. Drugim riječima, potrebno je ostvariti povoljne socio-ekonomske uvjete. Adekvatno obiteljsko ozračje te dobri odnosi unutar obitelji, kao i demokratsko djelovanje također povoljno utječu na odgoj djeteta. Osim roditelja, na dijete utječu i odnosi s bratom, sestrom kao i bakom, djedom. Obitelj zapravo predstavlja most između djeteta i okruženja, a što su odnosi unutar te obitelji skladniji i kompaktniji, to je most čvršći, i dijete će s lakoćom preći preko njega; bez osjećaja straha jer smo mu usadili čvrste i pravilne temelje. Možemo reći dakle, da obitelj ima jedinstveni i najveći individualni pristup djetetu. U radu će se detaljnije pojasniti pojmovi obitelj, struktura obitelji, adekvatno obiteljsko ozračje, skladni obiteljski odnosi, dobre ekonomske prilike, pedagoška kultura i zrelost roditelja, odgoj i stilovi odgoja. Uz sve navedeno istaknut ćemo važnost individualnog pristupa roditelja u pojedinom razdoblju djetetova života.

2. OBITELJ

Obitelj – jedna riječ koja sa sobom nosi toliko puno značenja. Važnost obitelji u životu djeteta, ali i općenito neizmjerena je i nepobitna. Obitelj je okruženje s kojim se dijete prvo upoznaje. Dijete u obitelji stječe prva iskustva, osjećaje, znanja i vještine, sposobnosti. Stoga je vrlo važno da je obitelj neprekidan izvor razumijevanja, zajedništva, sigurnosti, ljubavi i topline. U takvom okruženju ono će moći nesmetano razvijati svoje talente bez straha te osjećaja nelagode i nesigurnosti.

2.1. DEFINICIJA OBITELJI

Različita su shvaćanja obitelji, kao i onoga što ona predstavlja. Definicije o njoj nastajale su kroz povijest, a nastajat će i u budućnosti jer obitelj opstaje unatoč svim promjenama koje se oko nje, kao i unutar nje, odvijaju. U ovome radu iznijet ću samo neke definicije o shvaćanju obitelji u daljoj, ali i skorijoj prošlosti te sadašnje shvaćanje iste.

Autorica Perković (1977) navodi da je „obitelj društvena zajednica zasnovana na braku i na odnosima krvnog srodstva, čiji pripadnici – roditelji i djeca – žive u zajednici“. „Prema tradicionalnim i suvremenim teorijama slijedi da je obitelj „živi organizam“ koji zbog složenih interakcijskih odnosa i utjecaja okoline tijekom vremena doživljava brojne mijene i zahtijeva prilagodbe novim interakcijama. Ekološka teorija jedno je od šire prihvaćenih humano-razvojnih polazišta prema kojem se svi članovi obitelji nalaze pred mnogim izazovima koji proizlaze iz mikro i makrosocijalnog okruženja (Bronfenbrenner, 1986: 5). Nadalje, autorica Maleš (2011) navodi da je „obitelj temeljna društvena zajednica koja je u stalnoj interakciji sa svojim okruženjem“. Giddens (2007) definira obitelj kao „skupinu ljudi koja je izravno povezana srodničkim vezama, pri čemu odrasli pripadnici preuzimaju odgovornost za brigu o djeci“. „Obitelj je osnovna društvena stanica i kao takva jedna od najsloženijih, najstarijih, ali i najtrajnijih društvenih institucija“ (Akrap, 2015: 556). Autorice Đuranović i Klasnić (2020) iznose definiciju obitelji gledano iz područja pedagogije koja kaže da je obitelj „odgojna zajednica roditelja i djece koja je zasnovana na emocijama ljubavi i privlačenja“. „Karakterizira ju zajedničko stanovanje i ekonomska kooperacija članova“ (Maleš, 1988 prema Đuranović i Klasnić, 2020).

„Utjecaj obitelji na pojedinca je često snažan, čak i kada ga ne prepoznamo ili ne priznajemo i taj utjecaj je doživotan. U obitelji se uče vrijednosti, vježbaju odnosi i komunikacija

koja je potrebna za kontakt s vanjskim svijetom, kontekstom izvan obitelji. Obitelj može predstavljati poticajnu okolinu, pružati potporu i biti utočište, ali isto tako može biti sve upravo suprotno“ (Wagner Jakab, 2008: 126). Autorica Mlinarević (2022) naglašava da „obitelj ima najvažniju ulogu u odgoju, psihosocijalnom rastu i cjelovitom razvoju djeteta“. Također ima vitalnu važnost (zadaću) u čuvanju i prenošenju odgojnih vrijednosti. „Ona odgaja i obrazuje, motivira i podržava svoje članove. Na taj način pridonosi budućem razvoju i djeluje kao jedan od pokretač razvoja“ (Rosić, 2005: 95). Autorica Perković (1977) iznijela je svoje mišljenje o budućem razvoju obitelji. Istakla je odgojno – moralnu funkciju kao najvažniju funkciju obitelji koja će se s vremenom razvijati. Ovu funkciju smatra najučinkovitijom za razvoj djetetove osobnosti, pogotovo u prvim godinama djetetova života. Isto tako navodi da je obitelj posebna i nezamjenjiva i da će kao takva ostati centar društva i u budućnosti.

Zajedno s društvom obitelj podliježe raznim situacijama i prolazi kroz dinamične promjene. Doživljava različite krize, ali nikad nije nestala. Obitelj kao takva još živi i dobiva sve značajniju ulogu u životu pojedinca te sukladno tome postaje odabir, a ne potreba. „U europskom istraživanju vrednota provedenom 1999., u koje je bila uključena i Hrvatska, čak 98,2 posto hrvatskih građana je istaknulo da im je obitelj važna ili vrlo važna, a i ostali su podaci pokazali da većina građana još polaže mnogo nade i očekivanja u obitelj, obiteljski život i obiteljsko zajedništvo“ (Maleš prema Matulić, 2011). Time se prikazuje važnost obiteljskog statusa u društvu.

„Obitelj se proučava s pomoću suprotstavljenih teorijskih pristupa. Funkcionalisti ističu obitelj kao jednu od osnovnih društvenih institucija, osobito zbog njezine uloge u socijalizaciji djece. Feministice su proučavale nejednakosti u mnogim područjima obiteljskog života, uključujući kućnu podjelu rada, neravnopravne odnose moći i brige“ (Giddens, 2007).

2.2. STRUKTURA OBITELJI

Obitelj se razlikuje po strukturi, tipu, vrijednostima i zadacima (funkcijama), kako u različitim zemljama, tako i unutar jedne zemlje. No, bez obzira na razlike, obitelj je uvijek snažan čimbenik socijalnih, ekonomskih, političkih, vjerskih i kulturnih promjena. „U pedagoškoj literaturi najčešće je isticano shvaćanje koje obitelji pristupa sa stajališta odnosa koji vladaju u njezinu neposrednu okruženju – tradicionalna (patrijarhalno-autoritativni) i suvremena obitelj (egalitarno-demokratski odnosi)“ (Zloković, 2012: 267). „Već stoljećima, obitelj postoji

kao struktura moći u kojoj muškarci imaju moć nad ženama, a odrasli nad djecom“ (Juul, 2019: 18). Redoslijed unutar obitelji bio je prilično jasan: na čelu obitelji je otac hranitelj, zatim majka kućanica te sinovi i na posljednjem mjestu kćeri. Spolne i dobne uloge bile su neizbježni dio takvih obiteljskih zajednica, a glavni odgojni cilj bio je prisiliti i naviknuti djecu na prilagođavanje i podređenost onima koji su redoslijedom prvenstva ispred njih. U takvoj obiteljskoj strukturi prevladavala je totalitarna moć gdje se svaki vid odstupanja i neposlušnosti kažnjavao kako fizički tako i rigoroznim ograničenjima osobne slobode. „Tradicionalni pogled na roditeljstvo odnosno na dijete i ulogu roditelja, određen je sustavom vrijednosti i odgojnim mjerama koje potiču poniznost djece. Individualnost djeteta se ne potiče i ne poštuje. Tradicionalan odgoj karakterističan je za vrijeme u kojem je prilagođavanje bez kritičkog mišljenja bila poželjna osobina za nesmetan razvoj društva“ (Buljan Flander i sur., 2018: 22). Takav model „stare tradicionalne obitelji rijetko je pojedincu mogao osigurati kvalitetne uvjete za razvoj, razumijevanje te sigurnost. Također za obitelji s djecom jedincima smatra se da su takva djeca razmažena i uobražena, dok se za obitelji sa puno djece govori kako se ne mogu dovoljno kvalitetno posvetiti njihovu odgoju. „Tradicionalna struktura obitelji, kao i neke od njezinih vrijednosti, bila je u mnogome destruktivnom – kako za djecu tako i za odrasle (Jesper Juul, 2019: 15). No, obiteljska struktura s vremenom se počela mijenjati. „Suvremenu obitelj najjednostavnije bismo mogli opisati kao ravnopravnu zajednicu djece i roditelja. U takvim obiteljima roditelji posvećuju pažnju djetetovim potrebama, njegovom odgoju i odnosima povjerenja koji se uspostavljaju unutar obitelji (Jurčević-Lozančić, 2012). Unutar takvih zdravih, partnerskih i uravnoteženih odnosa dijete tijekom djetinjstva i adolescencije dobiva optimalnu količinu brige, zaštite, poticaja i podrške, sve dok se ne osamostali“ (Đuranović i Klasnić, 2020: 78).

Obitelji se danas razlikuju po mnogočemu – strukturi, međusobnim odnosima, kvaliteti, vrijednostima, načinu funkcioniranja. Autorica Maleš (2011) prema (Wise, 2003) navodi „različite kriterije prema kojima možemo promatrati različitost obiteljskih struktura: kroz odnos roditelja i djece (na primjer biološka i usvojena djeca), kroz bračni status roditelja (razvedeni, odvojeni, ponovno oženjeni), s obzirom na broj roditelja u obitelji i roditeljsko seksualno usmjerenje“. „Obitelji u industrijaliziranim državama postale su vrlo različite. Danas se rađa manje djece po obiteljskoj jedinici, više je odraslih koji žele posvojiti djecu, više homoseksualnih roditelja koji su otvoreni glede svoje seksualne orijentacije i više je roditelja

koji se nikad ne vjenčaju. Nadalje, visoke stope razvoda, ponovnog ulaska u brak i majčine zaposlenosti preoblikovale su obiteljski sustav“ (Berk, 2015: 579). „S promjenama u strukturi mijenja se i emocionalni život obitelji, međusobni odnosi i cjelokupno funkcioniranje, koje se odražava na zadovoljstvo različitim komponentama obiteljskog života“ (Brajša- Žganec i Hanzec, 2015: 140). Bez obzira na sve, možemo zaključiti kako su očekivanja društva od obitelji s vremenom sve veća i zahtjevnija.

2.3. OBITELJ I OKOLINA

„Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava naglašava važnost stabilnosti mezosustava koji predstavlja odnose između čovjekovih najužih okolina (na primjer obitelj, vršnjaci, škola, radno mjesto) odnosno mikrosustava (Woolfson, 2004, Wagner Jakab, Cvitković, 2007 prema Wagner Jakab, 2008). Autorica Berk (2015) navodi da „nestabilna gradska susjedstva s trošnim smještajem; škole, parkovi i igrališta u neredu; i nedostatak društvenih centara predstavljaju stresore koji potkopavaju roditeljsku toplinu, uključenost i praćenje i povećavaju roditeljsku grubost i nedosljednost. Kad se uništena, osiromašena susjedstva kombiniraju s lošim roditeljstvom, stope problematičnog ponašanja kod djece i antisocijalne aktivnosti kod mladeži su posebno visoke (Brody i sur., 2003; Kohen i sur., 2002). „Nasuprot tome, probleme prilagodbe kod mladih smanjuju snažne obiteljske veze sa socijalnim kontekstom u okruženju, kao što su kontakt s prijateljima i srodnicima, organizirane aktivnosti za mlade i redovito pohađanje crkve, sinagoge ili džamije (Garbarino i Kostelny, 1993 prema Magnuson i Duncan, 2002)“.

„Veze između obitelji i zajednice smanjuju stres i potiču razvoj djeteta na sljedeće načine:

- Roditeljsko interpersonalno prihvaćanje. Susjed ili srodnik koji sluša ili pokušava smanjiti roditeljsku zabrinutost poboljšava roditeljsko samopoštovanje. Roditelj će, zauzvrat, vjerojatnije imati interakciju s djecom koja je osjetljiva i uključena.
- Roditeljski pristup vrijednim informacijama i službama. Prijatelj koji roditelju govori gdje bi mogao naći posao ili smještaj ili tko bi brinuo o djeci dok roditelj obavlja druge nužne poslove, olakšava zadovoljavanje uloga supružnika, hranitelja i skrbnika.
- Odgojne kontrole i uzori. Prijatelji, srodnici i drugi članovi zajednice mogu potaknuti i pokazati djelotvorne načine interakcije s djecom i obeshrabrivati nedjelotvorne postupke.

- Direktno pomaganje u odgoju. Kad djeca i adolescenti sudjeluju u socijalnim mrežama svojih roditelja i društvenim aktivnostima orijentiranim na mlade, drugi odrasli mogu utjecati na djecu direktno toplinom, poticanjem i izlaganjem većem broju sposobnih modela. Na taj način veze obitelji i susjedstva mogu smanjiti utjecaj nedjelotvornog roditeljstva (Silk i sur., 2004). Odrasli u blizini mogu također intervenirati kad vide mlade ljude koji izbjegavaju školu ili se ponašaju antisocijalno“ (Berk, 2015: 568).

Možemo s toga reći da socijalno okruženje u većoj ili manjoj mjeri utječe na razvoj djeteta. Što je obitelj otvorenija za suradnju u adekvatnom okruženju to je utjecaj na dijete izraženiji. Dakle, takva jedna suradnja između obitelji i zajednice dodatno pospješuje razvoj djeteta te unapređuje obiteljsko odgojno djelovanje što možemo zaključiti i po zanimljivim rezultatima iz dolje navedenog projekta.

„Projekt Bolji počeci, bolja budućnost u Ontariju, Kanada skup je pilot programa sponzoriranih od strane države koji imaju za cilj sprečavanje loših posljedica siromaštva. Najuspješniji od tih napora, koristeći lokalnu osnovnu školu kao svoju bazu, pružaju djeci unutar školske aktivnosti prije i poslije škole, te različite ljetne aktivnosti. Djelatnici su također redovito posjećivali roditelje svakog djeteta, informirali ih o resursima u zajednici i poticali njihovu uključenost u djetetov školski život u susjedstvu (Peters, Petrunka i Arnold, 2003 prema Peters, 2005). Evaluacija nakon četiri godine otkrila je brojne dobiti, koje su uključivale poboljšano zadovoljstvo susjedstvom, obiteljsko funkcioniranje, djelotvorno roditeljstvo i vještine čitanja djece, zajedno sa smanjenjem emocionalnih problema i problema u ponašanju“ (Berk, 2015: 569).

3. ODGOJ

„Odgoj i obrazovanje zahtijeva vrijeme, refleksiju, promišljanje; ono pronalazi rješenja koja su uvijek drukčija i složena. Od odraslih traži ustrajnost, esencijalnu kvalitetu (koju je gotovo nemoguće unaprijed provjeriti) i dobrog edukatora“ (Mantovani, 2013: 23). Autor Rosić (2005) odgojni proces definira kao „sjecište raznih nevidljivih i vidljivih procesa što se odvijaju u individui (odrastanje, zrenje, rast, sazrijevanje, učenje, osvješćivanje i slično), ali i različitih socijalnih, kulturnih i društvenih procesa koji naizgled i nemaju veze s onim što si predočavamo kada govorimo o odgoju“. „Kada govorimo o odgoju, važno je istaknuti da on ima više različitih obilježja. Miljković (2009) prema Đuranović i Klasnić (2020) kao „najvažnija obilježja navodi:

- namjeru – odgoj je smisljena, namjerna djelatnost kojom se želi nešto postići, ostvariti nekakav cilj;
- povijesnost (povijesna kategorija) – određeno vrijeme diktiralo je i odgojne ciljeve; kako se mijenjalo vrijeme tako su se mijenjali i odgojni ciljevi i ideali;
- uvjetovanost društvom (društvena kategorija) – u približno istom vremenu različita društva njegovala su različite odgojne vrijednosti (npr. Atena i Sparta);
- generacijska pojava (generacijska kategorija) – odgoj se događa u obitelji i roditelji prenose na djecu određena znanja i vrijednosti; odgoj povezuje generacije i omogućuje rast i razvitak društva“.

Autorica Lacković (2010) navodi da je „odgoj djeteta zajednički posao muškarca i žene, oca i majke, koordiniran i sinkroniziran – bez obzira na to žive li roditelji zajedno ili ne i bez obzira na to ako s njima žive i bake i djedovi“. S tvrdnjom da roditelji imaju glavnu ulogu u odgoju djeteta slaže se i autor Suić (1982), koji još navodi da bi roditelji trebali utjecati na izgradnju i ohrabrenje pozitivnih djetetovih osobina te suzbijanje negativnih. On smatra da roditelji moraju zaštititi dijete od raznih bolesti te ga odgojiti da ono postane odgovorna i savjesna, ali i sretna i uspješna odrasla osoba. Kako bi postao upravo takva osoba, vrlo je važno da roditelji primijete te pohvale djetetove pozitivne sposobnosti i aktivnosti, ali i da svojim dobrim primjerom utječu na djetetov razvoj, kao i na to da usade djetetu radne navike, koje autor smatra presudnima u određenju uspješnog i sretnog čovjeka.

„U Dokumentima Drugoga vatikanskoga sabora nalazimo jasno iskazanu ulogu roditelja u odgoju djece: „Budući da roditelji djeci daju život, oni imaju vrlo tešku obvezu da ih odgajaju, i

zato ih treba priznati kao prve i povlaštene odgojitelje svoje djece. U toj zadaći odgajanja roditelji se susreću s već postojećim rješenjima kojima su sami bili svjedoci u svom djetinjstvu, ili ih nalaze u društveno uvjetovanim načelima. Roditelji koji tijekom života postaju svjesni svojih povreda iz djetinjstva i radom na sebi ih izliječe makar i djelomično, teže će upasti u zamku ponavljanja takvog odgojnog modela kod svoje djece“ (Škare, 2007: 35). S druge pak strane, autorica Puura (2021) na odgoj gleda iz malo drukčije perspektive. „Kada govorimo o odgoju, često mislimo samo na to kako roditelji utječu na razvoj djece, a manje kako djeca utječu na aktivnosti roditelja. Međutim, rast i odgoj djece rezultat je interakcije roditelja i djeteta, njihove zajedničke igre. Osnova je neometane zajedničke igre u ranoj interakciji bebe i roditelja“ (Puura, 2021). „Suvremeni pogled na roditeljstvo odgoj smatra uzajamnim procesom između roditelja i djeteta. Oni u međusobnoj interakciji interpretiraju ponašanje onog drugog, pridaju mu značenja; imaju svoja očekivanja i ciljeve, ali se i prilagođavaju očekivanjima i ciljevima onoga drugog. Promjene i fleksibilnost očekivani su, dapače, poželjni ishodi interakcija. Dijete se osnažuje kroz svoj odnos s roditeljem koji ne nameće moć niti djeluje umjesto djeteta. Dijeleći svoju moć s djetetom, roditelj kroz taj odnos stječe nova znanja i iskustva koja ga osnažuju“ (Buljan Flander i sur., 2018: 22).

„Izvorno se na djecu gledalo kao na neobrađenu sirovinu. Smatralo se da je zadatak roditelji i odgojitelja oblikovati tu sirovinu – u skladu s prevladavajućim moralnim, društvenim i kulturnim dogovorom“ (Juil i Jensen, 2010: 30). Autorice Đuranović i Klasnić (2020) također su usporedile cilj odgoja djeteta nekada, ali i danas. „Nekad je odgojni ideal bio odgojiti poslušno i podređeno dijete, mladu osobu koja će biti spremna za život u zajednici, suradnju, koja će biti odgovorna prema drugima, a manje orijentirana na sebe. Danas se odgojna paradigma promijenila i naglasak se stavlja na autonomiju i odgovornost djeteta“ (Đuranović i Klasnić, 2020: 140). Autor Mlinarević (2022) također smatra da se na dijete treba gledati kao na aktivan subjekt u odgojnom procesu koji u određenoj mjeri kreira vlastit razvoj.

„Svaka obitelj ima tri temeljne zadaće:

- biološku,
- ekonomsku i
- odgojnu“ (Rosić, 2005: 95).

„Odgojna funkcija obitelji pripada najstarijim i najvažnijim njezinim zadaćama. Roditelji su prva društvena jezgra koja odgaja dijete i provodi prvu socijalizaciju. Obitelj jedina može pružiti blisko, neposredno, intimno, osjećajno i ljubavljivo prožeto ozračje koje je toliko potrebno mladom biću kako bi se nesmetano razvilo u zrelu i moralnu ličnost. Odgojno djelovanje obitelji je najučinkovitije, a njezina zadaća najdjelotvornija u čovjekovu životu“ (Rosić, 2005: 98). „Ranogajec Benaković, Galetić, Seme-Stojanović i Vidović (2009) prema Đuranović i Klasnić (2020) ističu smjernice koje su se pokazale vrlo uspješnima u odgoju djeteta:

- Budite brižni, topli i suosjećajni pa će i Vaše dijete biti takvo.
- Osluškujte djetetove potrebe i uvažite ih (ne nužno i želje).
- Budite zahtjevni i inzistirajte na određenim standardima ponašanja.
- Postavite jasne okvire i granice ponašanja.
- Budite dosljedni u provođenju postavljenih zahtjeva, donesenih odluka i granica.
- Objasnite djetetu posljedice kršenja postavljenih granica.
- Ukoliko dijete krši granice, obavezno primijenite posljedice.
- Pokažite pažnju i interes za dijete i ono što mu se svakodnevno događa.
- Odajte priznanje i nagradite poželjna ponašanja.
- U komunikaciji koristite ja poruke umjesto ti poruke.
- Uključite dijete u planiranje i donošenje obiteljskih odluka, naravno u skladu s djetetovom dobi.
- Uključite se u tečajeve ili seminare za kvalitetno i odgovorno roditeljstvo“.

3.1. ZADOVOLJENJE DJETETOVIH POTREBA S NAGLASKOM NA POTREBU ZA SIGURNOST

Potrebe djeteta predstavljaju njegovo trenutno stanje kao i situaciju u kojoj se nalazi, a od roditelja se očekuje da uoče i odgovore na te potrebe. Zadovoljenjem jedne potrebe javlja se sljedeća. „Prema kriteriju njihove uloge u čovjekovu životu Maslow (1970) razlikuje primarne i sekundarne potrebe“ (Milanović i sur., 2001: 13). „Djetetove primarne (osnovne, biotičke) potrebe skup su fizioloških potreba (potreba za hranom, vodom, zrakom, spavanjem, zaštitom od ekstremnih temperatura, za izlučivanjem i za senzornom stimulacijom) koju su najjače i najočiglednije, jer imaju vitalnu važnost, odnosno o njima ovisi djetetov život. Drugu grupu potreba čine djetetove sekundarne (stečene- socijalne i osobne) potrebe. Među njima je za dijete

posebno važna potreba za sigurnošću (za stalnošću, redom, poretkom, strukturom, za predvidljivošću zbivanja u bližoj i daljoj budućnosti); ako ta potreba nije zadovoljena u djeteta se javlja nesigurnost, tjeskoba, osjećaj napuštenosti“ (Milanović i sur., 2001: 13). Dijete već od rođenja osjeća potrebu za sigurnošću kroz razne strahove koje doživljava. Autor Nikolić (1996) naglašava da je vrlo važno da u djetetovoj okolini postoji osoba na koju će se ono moći u potpunosti osloniti kako bi prevladalo te strahove.

„Kad su fiziološke potrebe i potrebe za sigurnošću zadovoljene, javlja se potreba za pripadanjem i ljubavlju, a kad se dijete osjeti vrijedno jer je voljeno i jer pripada svojoj obitelji i/ili drugoj skupini, javlja se potreba za poštovanjem svojega *ja* (potreba za samopoštovanjem i poštovanjem od strane drugih ljudi)“ (Milnović i sur., 2001: 13). Autor Rosić (2005) također ističe da je za stabilan razvoj djetetu potrebno da se ono od vlastitih roditelja osjeti poželjno, mirno i paženo. „Ljubav je traženje i korištenje prilike da se bude zajedno, osjećanje radosti u zajedničkim trenucima, razgovor i razmjena doživljaja, uvažavanje i djetetovih i vaših potreba... Stalnim pokazivanjem djetetu da ga volite, omogućujete mu da raste sigurno u sebe i u obitelj. Najznačajnije što mu možete dati je upravo uvjerenje da se vi, njegovi roditelji, neizmerno volite, a da isto toliko volite i njega“ (Holcer, 2009: 14). „Tražeći razumijevanje svega što opaža i doživljava, ono prvenstveno iskazuje potrebu biti prihvaćeno onakvo kakvo jest , i još više – biti voljeno. Ovo mu izgleda potpuno prirodno, budući da ono bez teškoća prihvaća druge i traži zajedništvo, ponekad i okolnostima koje to čine nemogućim“ (Škare, 2007: 34). Možemo reći da je roditeljska ljubav ključna razlika između djeteta koje kroz život korača sigurnim koracima i onoga koje na život gleda sa strepnjom i strahom. Autor Nikolić (1996) ipak upozorava da treba imati na umu da ničega previše nije dobro, pa tako ni ljubavi.

Potrebno je dakle, da roditelji shvate djetetovu potrebu za sigurnošću, ali i želju za autonomijom. Autor Nikolić (1996) navodi da bi se dijete trebalo konstantno potvrđivati u odnosu na okolinu, kao i u odnosu na roditelje, a sve to kako bi postalo potpunom osobom i steklo svoje pravo „ja“. „Potrebe za samo ostvarivanjem stoje na vrhu razvoja osobnosti i kad ih osoba može zadovoljiti znači da je postigla sve ono što mu je njegova ljudska priroda omogućila. Hoće li dijete u svojoj odrasloj dobi aktualizirati sve svoje potencijale ovisi ponajprije o tome je li odrastalo u okruženju u kojem je moglo zadovoljiti sve svoje primarne, socijalne i osobne potrebe, a zatim i o tome koji su njegovi potencijali tijekom odrastanja prepoznati. Skrb za dijete,

podupiranje i poticanje njegova razvoja proces je ostvarivanja prava svakog djeteta na prepoznavanje, uvažavanje i zadovoljavanje njegovih osnovnih, socijalnih i osobnih potreba, te skrb za dijete i poticanje razvoja. (Milanović i sur., 2001: 11). Autorica Lacković (2010) s druge strane ističe kako je vrlo važno da roditelji tijekom prepoznavanja i zadovoljavanja djetetovih potreba ne zaborave i na zadovoljenje vlastitih potreba. „Nikako nije dobro ništa ne govoriti, te samo neverbalnim porukama podržavati neizvjesno i napeto ozračje. Ako pak redovito pojašnjavamo članovima obitelji svoje osjećaje i razloge za koje vjerujemo da su do toga doveli, stvaramo preduvjete za pozitivno obiteljsko ozračje. Zatim treba zadovoljiti svoje potrebe za snom, hranom, utjehom ili bilo čim drugim. Ako želite zadovoljiti djetetove potrebe, najprije morate zadovoljiti svoje“ (Lacković, 2010).

3.2. KOMUNIKACIJA KAO KLJUČ USPJEHA

Sljedeća bitna odrednica kvalitetnog obiteljskog odgoja i kvalitete odnosa u obitelji je komunikacija. „Komunikacija se primarno uči u obitelji. Znanja i iskustva komuniciranja stvaraju se u interakciji djeteta s članovima obitelji“ (Ferić i Žižak, 2004: 27). „Mikrokozmos nazvan obitelj satkan je od nevidljivih interakcija, koje svoj vidljivi oblik dobivaju u komunikacijskim vezama. Uzajamno povjerenje, međusobna naklonost i empatijsko razumijevanje nevidljivi su našem oku i nečujni našem uhu. Ali zato boja i modulacija glasa, kretnje ruke, sjaj oka, smiješak, toplina dodira je ono što čujemo, vidimo i osjetimo“ (Bratanić, 1992: 570). „U komuniciranju s djetetom sve je važno – ne samo ono što kažemo nego i način na koji kažemo, izbor riječi, ton i boja našega glasa, govor tijela. Roditelji nikad ne smiju zaboraviti da su oni model po kojem njihova djeca uče komunicirati – promatrajući i oponašajući ih. Nije važno samo govoriti djetetu – treba ga i čuti što želi reći; poticati ga da riječima izrazi kako se osjeća (ljutito, povrijeđeno, tužno...). Dijete mora osjetiti da roditelj suosjeća s njim i emocionalnim stanjem u kojem se nalazi. Dijete treba, sukladno njegovoj dobi, uključivati u obiteljske razgovore i donošenje važnih obiteljskih odluka“ (Đuranović i Klasnić, 2020). Autorica Mlinarević (2022) također naglašava važnost komunikacije te navodi da je „važna osobina funkcionalnih obitelji toplina emocionalnih odnosa i dvosmjerna komunikacija u obitelji koje utječu na cjeloviti razvoj djeteta, na djetetov doživljaj odnosa sa drugim ljudima i na odgoj vlastite djece u budućnosti“. „Kompleksna i dinamična komunikacija u obitelji, također je iznimno važan čimbenik koji utječe na ponašanje djeteta i adolescenta, jer pruža obrazac prema kojem se rukovodi cjelokupna međuljudska komunikacija“ (Žic-Ralić, 2002: 166).

Nadalje, razgovor treba biti kvalitetan i temeljen na JA- porukama dok TI-poruke kao i MI- poruke trebamo izbjegavati kako djetetu ne bismo poslali krivu i nepromišljenu poruku koju on nerijetko može shvatiti kao napad na vlastitu osobnost. Razgovor je produkt čovjeka i prati ga od začeca pa sve do smrti. Kako bi razvoj djeteta bio napredniji i kvalitetniji razgovor bi trebao biti intiman, blizak i trajan. Autor Rečić (2003) naglašava kako „razgovor između djeteta i njegove neposredne okoline u prvoj godini života ima posebnu vrijednost za povezivanje dijelova mozga i stvaranje informacijske mreže u njemu“. Kvalitetan i svrhovit razgovor pomaže razvoju uspješne osobnosti, a ljudi razvijene osobnosti samostalno razmišljaju, slobodni su, aktivni i odlučni. Dakle, za uspješan odgoj važan preduvjet je uspješna komunikaciju unutar obitelji. Ona se uspostavlja na način da se djeca i roditelji aktivno slušaju, budu uključeni, prisutni i promišljaju o izrečenom. „Aktivno slušanje utječe na dijete kako bi ono bilo sklonije slušanju roditeljskih misli i ideja. Ako na probleme svoje djece roditelji odgovaraju aktivnim slušanjem, utvrdit će koliko često djeca sama počnu razmišljati. Aktivno slušanje kod djeteta potiče samostalno mišljenje, pomaže mu pronaći vlastitu dijagnozu svoga problema, te doći do svojih vlastitih rješenja. Stoga ono spada među najdjelotvornije načine pomoći djetetu da postane samopouzdanije, odgovornije i nezavisnije“ (Gordon, 1996: 43). Autorica Holcer (2009) također ukazuje na to da aktivno slušanje ohrabruje te čini djecu samostalnijom. Treba izreći vlastito mišljenje jer na taj način sudionici razgovora obogaćuju stare i stvaraju nove spoznaje. Ne zaboravimo da smo u razgovoru svi ravnopravni i jednaki, neovisno o dobu i spolu sugovornika. U razgovor trebamo uključiti i osjećaje. „Da bi se održala dobra razina komunikacije i zdrava interakcija, mora se očekivati i prihvatiti konflikt, bol, bijes, tuga, ljubomora, mržnja kao i pozitivni osjećaji koji dolaze s pravom, snažnom, intimnom razmjenom. Pažljiv roditelj uvijek nastoji utvrditi uzroke koji su doveli do određenog osjećajnog stanja djeteta“ (Bratanić, 1992: 578). Razgovor trebamo proširivati, nadopunjavati te nastavljati kao i predlagati primjerena i razumna rješenja. Potrebno je strpljenje, aktivna uključenost i povjerenje sugovornika kako bi razgovor bio što kvalitetniji i kreativniji. Obitelj bi trebala biti primjer djetetu i poticati ga na razgovor. Gordon (1996) navodi primjere kojima djecu potičemo da govore više:

- „Pričaj mi o tome.“
- „Pričaj mi još.“
- „Zanimalo bi me tvoje mišljenje.“

- „Ispričaj mi sve.“
- „To izgleda kao nešto što je tebi važno.“

Na taj način ohrabrujemo djecu da nam se otvore i pokažu svoje emocije. Dakle, djecu bismo već od najranije dobi trebali shvaćati ravnopravnima u razgovoru te komunicirati s njima kao i s odraslim osobama. Autor Juul (2017) navodi da „djeca jezik uče uglavnom od roditelja, pa ako roditelji igraju uloge i govore umjetnim jezikom, onda će djeca, koja inače uvijek surađuju, igrati ulogu djeteta i situacija će postati nepodnošljiva.“ Bratanić (1992) se slaže s tim da djeca od svojih roditelja trebaju dobivati jasne i točne poruke te da ih roditelji trebaju prihvatiti kao ravnopravnu i vrijednu jedinku jer će na taj način dijete osvijestiti vlastitu vrijednost. To će mu pomoći i pri uspostavljanju komunikacije s odraslima.

„Komunikacija u obitelji je važna jer omogućava članovima da iznesu svoje potrebe, želje i brige jedni drugima. Otvorena i iskrena komunikacija stvara ozračje koje omogućava članovima obitelji da izraze svoje različitosti isto kao i ljubav i poštovanje. Kroz učinkovitu komunikaciju obitelj je u mogućnosti rješavati neizbježne probleme do kojih dolazi u svakoj obitelji“ (Pettersson, 1999). „Upravo stoga je komunikacija jedno od najvažnijih iskustava koje odrasli mogu pružiti djeci. Kroz dnevne interakcije djeca i odrasli mogu razviti odnos koji pomaže djetetu učiti o svijetu i sebi. Jedna od najvažnijih vještina za stvaranje tog odnosa je komunikacija, a komunikacija u obitelji je mnogo više od izgovorenih riječi među članovima obitelji“ (Ferić i Žižak, 2004: 28).

3.3. STILOVI RODITELJSKOG ODGOJA

Učestala roditeljska ponašanja određuju njegov način odgoja djeteta koji ga, napose, i oblikuje u osobu kakvu će kasnije postati. Upravo na roditeljska ponašanja utječu obrasci koje su roditelji sami stekli u svome djetinjstvu. Autorice Stahl i Tomuschat (2021) navode da glavna sposobnost povezivanja i provođenja vlastite volje uvelike ovisi o tome koliko je roditeljima uspjelo ispuniti potrebe za povezanošću i autonomijom. Ako su primjerice djeca od svojih roditelja dobivala dovoljno ljubavi i pažnje, onda je obično lako tu ljubav prenijeti na svoju djecu. Ako pak roditelji (ili jedan od njih) nisu davali osjećaj bezuvjetne ljubavi prema svome djetetu, onda se može dogoditi da roditelj ima problema s prihvaćanjem vlastita djeteta onakvim kakvo ono jest. No moguće je i da roditelj u želji odmicanja od takvog ponašanja svojih roditelja, guši svoje dijete s previše ljubavi ili pažnje. Autorica Žic-Ralić (2002) ukazuje na to da djeca

usvajaju oblike ponašanja roditelja, suosjećaju s njima i u svoju osobnost unose socijalne karakteristike njihova ponašanja.

Autorica Berk (2015) definira odgojne stilove kao kombinaciju ponašanja roditelja koja se ponavljaju u većem broju situacija pri tome stvarajući dugotrajno obiteljsko ozračje. „Jedan od najkorisnijih pristupa proučavanju odnosa između roditelja i djece model je roditeljskih odgojnih stilova koji govori o dvije ključne dimenzije roditeljstva (Baumrind, 1971). Prva je emocionalna toplina i roditeljsko razumijevanje, to jest količina podrške, ljubavi i ohrabivanja koju roditelji pružaju djetetu, nasuprot neprijateljstvu, prosuđivanju i odbacivanju. Druga se dimenzija odnosi na roditeljski nadzor i roditeljske zahtjeve, to jest na to uolikoj mjeri roditelji očekuju zrelo, odgovorno ponašanje djece i uolikoj mjeri nadziru dijete i imaju uvida u to što se događa u njegovu životu. Kombinacija tih dviju dimenzija proizvodi četiri opća stila roditeljstva: autoritaran, permisivan, autoritativan i indiferentan“ (Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002: 240).

„Stil autoritarnog, permisivnog i nezainteresiranog tipa podrazumijeva svojevrsan otpor prema djetetu jer obuhvaća roditeljevo odupiranje preuzimanju središnjih roditeljskih funkcija.“ (Pintar, 2018: 290). Također, autorica Pintar (2018) navodi da gore spomenuti roditeljski odgojni stilovi ne zadovoljavaju sve potrebe djeteta. „Obrazovanost i društveni status roditelja određuju vrijednosti koje roditelji žele prenijeti na djecu. Roditeljske vrijednosti i ciljevi određuju roditelj odgojni stil, a on utječe na emocionalnu klimu u obitelji“ (Družinec, 2016 prema Pintar, 2018). „Naime, neki autori smatraju da roditeljski stil odgoja djeluje na razvoj samopouzdanja, koje može potaknuti pojedinca na različite aktivnosti, kojima može dodatno razvijati svoje strategije suočavanja i rješavanja problema“ (Kurtović i Marčinko, 2010: 23). Nadalje, autori Miljković, Đuranović i Vidić (2019) ističu upravo važnost topline u obiteljskim situacijama.

„Permisivno roditeljstvo, obilježeno prihvaćanjem, uključivanjem djece i racionalnim rezoniranjem ima tendenciju djelovanja kao zaštitni faktor te je povezano s najnižim razinama tradicionalnoga maltretiranja i viktimizacije zlostavljanja. Istodobno, adolescenti čiji su roditelji autoritarni više su izloženi internetskom zlostavljanju i tradicionalnom vršnjačkom nasilju u odnosu na adolescente koji su odgajani drugim roditeljskim stilom, a i oni sami iskazuju više neprilagođeno i ometajuće ponašanje (Martinez, Murgui, Garcia i Garcia, 2019 prema Đuranović

i Klasnić, 2020). U nastavku rada iznijeti ću karakteristike pojedinog odgojnog stila, kao i posljedice koje ostavljaju na dijete.

3.3.1. AUTORITATIVNI ODGOJNI STIL

Autoritativni stil glasi za najuspješniji te najprihvatljiviji stil odgajanja djeteta. „Autoritativni odgojni stil, najuspješniji pristup, podrazumijeva visoko prihvaćanje i uključenost, prilagođene tehnike kontrole i primjereno davanje autonomije. Autoritativni roditelji su topli, pažljivi i osjetljivi na potrebe svog djeteta. Uspostavljaju ugodne, emocionalno ispunjene odnose s djetetom koji privlače dijete u blisku vezu. Istovremeno, autoritativni roditelji provode čvrstu, razumnu kontrolu: inzistiraju na odgovarajućoj zrelosti, daju razloge za svoja očekivanja, koriste trenutke discipliniranja kao „trenutke za učenje“ kako bi potaknuli samoregulaciju djeteta i nadgledaju gdje su im djeca i što rade“ (Berk, 2015: 570).

„Roditelji koji se koriste takvim odgojnim stilom, djeci postavljaju vrlo zahtjevne zadatke, određuju im jasno dozvoljene granice i puno se očekuje od njih, ali uz dovoljnu količinu podrške, ljubavi i topline“ (Jezerčić, 2020 prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006). Također, autoritativni roditelji znat će prepoznati i procijeniti situaciju koja je pogodna za ostvarivanje autonomije djeteta, skloniji su kompromisu te dogovorima sukladno djetetovim mogućnostima u danoj situaciji. „Roditelji koji prakticiraju autoritativni odgojni stil žele osamostaliti svoju djecu, a u isto vrijeme im pomoći i biti uz njih kada im je to potrebno. Takvi roditelji se više koriste savjetničkim pristupom nego nadzornim. Kada se nađu u situaciji da se neki zahtjevi moraju ispuniti, oni djeci, na njima razumljiv način, kroz primjere i savjete objasne zašto ti zahtjevi uopće postoje“ (Jezerčić, 2020 prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006).

Na uspješnost autoritativnog odgojnog djelovanja u obitelji utječu i međusobni odnosi između roditelja i djeteta te djetetova osobnost. Roditelji moraju suspregnuti svoj pretjerano zabrinut stav i pustiti dijete da samo ovlada situacijom. „Autoritativni roditelji se u svim situacijama trude biti staloženi, razumni, empatični i donositi odluke pravedno i dosljedno. Ono što se navodi kao važno u ovom odgojnom stilu jest da roditelji ne posramljuju svoju djecu, ne prijete im i ne zastrašuju ih“ (Reischer, 2018). Nadalje, autori Juul i Jensen (2010) kažu da ovaj odgojni stil odlikuje toplinom, racionalnošću, čvrstim i pravednim zahtjevima te otvorenom dvosmjernom komunikacijom što uvelike doprinosi boljem društvenom funkcioniranju djeteta.

Dijete koje je odgajano autoritativnim stilom ima sve predispozicije da izraste u samopouzdanu mladu osobu koja se ne boji pokazati emocije, izraziti svoje mišljenje, ponekad pustiti mašti na volju te stupiti u nepoznato imajući na umu da svaka akcija za posljedicu ima reakciju. „Autoritativno roditeljstvo osobito ima pozitivan i blagotvoran učinak na razvoj djeteta u razdoblju adolescencije. Adolescenti koji su odgajani autoritativnim stilom manje puše, konzumiraju manje alkohola i rjeđe koriste marihuanu“ (Jackson, Henriksen i Foshee, 1998; Radzisevska i sur., 1996 prema Miljković, Đuranović i Vidić, 2019).

3.3.2. AUTORITARNI ODGOJNI STIL

„Autoritarni odgojni stil ima nisko prihvaćanje i uključenost, visoku prisilnu kontrolu i nisko davanje autonomije. Autoritarni roditelji se čine hladni i odbacujući; često omalovažavaju svoje dijete rugajući mu se ili kritizirajući ga. Kako bi postigli kontrolu, viču, naređuju, kritiziraju i prijete“ (Berk, 2015: 570). Juul i Jensen (2010) kažu da ovaj odgojni stil karakteriziraju emocionalna udaljenost, stroga pravila i nedovoljno razumijevanja za potrebe i zahtjeve djeteta. Također kao obilježja autoritarnog stila navode veliku agresiju, strah te negativne emocije i vještine. Autori Čudina- Obradović i Obradović (2006) definirali su ga kao stil kojeg obilježavaju prevelika očekivanja roditelja, točno definirane granice ponašanja, provođenje stroge kontrole te vršenje pritiska na dijete bez dovoljno iskazane ljubavi i topline. Autor Pintar (2018) također iznosi svoju definiciju ovoga stila. On navodi da je „autoritarni roditeljski stil obilježen aktivno prisutnim negativnim emocijama i visokim strukturiranjem djetetova ponašanja što se iskazuje kao roditeljstvo u kojem se uobličuje aktivan otpor prema djetetu. Prisutna emocionalnost ne dolazi u obličju koje je potrebno djetetu, no roditelj nije emocionalno neprisutan. On je emocionalno iskazan, ali ne u djetetu potrebnom obliku. Takav je roditelj strukturirajuće angažiran što je djetetu odgojno potrebno, no u emocionalnom je aktivnom otporu prema djetetu“.

Čudina- Obradović i Obradović (2006) roditelje koji preferiraju ovaj odgojni stil okarakterizirali su kao hladne i grube osobe često sklone sarkazmu i cinizmu. Oni navode da takvi roditelji nerijetko burno reagiraju, a u njihovu komunikaciju s djecom uključeno je i vrijeđanje. „Opterećeni postizanjem maksimalnih mogućnosti djetetova individualnoga razvoja, roditelji često zanemaruju važnost uspostave cjelokupnoga odnosa s djetetom zasnivanoga na

istinskom interesu prema njemu kao pojedincu te u svoj punini njegova razvoja u kojemu je dijete u svojem individualitetu prepoznato“ (Pintar, 2018: 21).

„Djeca autoritarnih roditelja su anksiozna, nesretna i niskog samopoštovanja i samopouzdanja. Kad su frustrirana, neprijateljski su nastrojena i, poput svojih roditelja, pribjegavaju sili kad ne dobiju što žele“ (Berk, 2015: 570). Ovakvom ponašanju skloniji su dječaci dok djevojčice imaju problema s kontroliranjem vlastitih emocija. Autoritarni roditelji uskratit će djetetu svoju ljubav, kao i ostale pozitivne emocije, ukoliko se dijete ne ponaša u skladu s njihovim očekivanjima koja su nerijetko i nerealna, odnosno previsoka. Takav utjecaj na dijete ostavlja ogromne posljedice; koči razvoj individualnosti, izbor prijatelja, iznošenje ideja, misli i osjećaja. U kasnijoj dobi otežava djetetu prilagodbu, kao i razvoj identiteta u društvu. „Djeca odgajana ovim odgojnim stilom su nesigurna, nepovjerljiva, povučena te su sklona čestim promjenama raspoloženja. Ovaj odgojni stil pogodan je za razvoj dječjeg agresivnog ponašanja kao i vrlo niske razine tolerancije na frustraciju. U ovakvom odgojnom ozračju stvara se nepovjerenje i neiskrenost u odnosima između roditelja i djeteta“ (Miljković, Đuranović i Vidić, 2019: 152).

3.3.3. PERMISIVNI ODGOJNI STIL

Permisivni odgojni stil još nazivamo i popustljivi, a baziran je na prevelikoj količini ljubavi koji roditelji pružaju djetetu bez nekih većih zahtjeva. Ovakav odnos često je utemeljen isključivo na popuštanju djetetu što ono najčešće zloupotrebljava u brojnim situacijama. Te i slične situacije dovode do brojnih negativnih ponašanja djeteta; dijete se ne zna držati određenih pravila. „Permisivni odgojni stil je topao i prihvaćajući, ali neuključen. Permisivni roditelji su ili pretjerano popustljivi ili nepažljivi i koriste premalo kontrole. Umjesto da postupno daju autonomiju, dopuštaju djeci da donose mnoge odluke za sebe u dobi u kojoj to još nisu spremna raditi“ (Berk, 2015: 571).

Autorica Jezerčić (2020) također navodi kako nije dobro omogućiti djetetu sve, bez postavljanja pravila i granica jer će ono onda shvatiti da ima moć nad roditeljima i da može upravljati situacijom kako poželi. Dakle, iskorištava slobodu koju mu roditelji nisu ograničili. Nadalje, autor Suić (1982) slaže se s tim i dodaje kako nije poželjno udovoljavati baš svim djetetovim željama jer ono često nije svjesno realne situacije i roditeljevih mogućnosti. Trebamo dijete naučiti da se neke stvari prvo moraju zaslužiti. U ranom djetinjstvu javlja se još jedan

problem permisivnog odgoja na koji ukazuje Škare (2007), a to je da roditelji trebaju prepoznati potrebe djeteta, a ne samo ispunjavati mu želje jer će u tim situacijama dijete, zbog svoje neverbalnosti, ostati uskraćeno.

Ovaj stil odgoja nije pogodan ni u adolescentskom razdoblju. „Naime, iako je za normativan razvoj adolescenata važna autonomija i fleksibilnost roditeljskog autoriteta, istraživanja pokazuju da je preslaba kontrola povezana s nizom problematičnih ishoda, uključujući probleme ponašanja, delikvenciju, ali i depresivnost. Neki autori smatraju da prebrzo napuštanje kontrole nad adolescentom, čak i ako je roditelj topao i brižan, narušava strukturu i vodstvo koji su adolescentima još uvijek potrebni. Moguće je da takvi postupci, kod nekih pojedinaca, umjesto da pokazuju povjerenje i vjeru u njihove sposobnosti, zapravo stavljaju prevelika očekivanja pred njih, koje se oni još ne osjećaju sposobno ispuniti“ (Kurtović i Marčinko, 2010: 36).

„Permisivni odgoj, pedagoško shvaćanje koje se, pozivajući se na dječja prava i slobode, suprotstavljaju strogomu, represivnom odgoju. Pedagoški je opravdan dok je u funkciji humanizacije, poštovanja djetetove osobnosti, njegovanja povjerenja i suradnje između roditelja i djeteta. Međutim, kada pod utjecajem pedocentrizma i jednostranoga liberalizma preraste u slobodan odgoj bez pedagoškoga nadzora i vodstva, može dovesti do zanemarivanja i zapuštanja djeteta. U izgrađivanju osobnosti međusobno se prožimaju i uvjetuju unutarnji djetetovi porivi, interesi i stajališta s izvanjskim, društvenim ciljevima, utjecajima i vrijednostima. Zanemarujući potonje, apsolutna sloboda u odgoju može dovesti do društveno neprihvatljiva ponašanja“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021). Autorica Pintar (2018) navodi da „permisivan odgoj podrazumijeva nedostatak oblikovanja djetetovog ponašanja potrebnim granicama i pravilima, uz visoko pozitivnu emocionalnost roditelja“.

Autorice Miljković, Đuranović i Vidić (2019) navode da „ovakvo obiteljsko okruženje i roditeljsko ponašanje kod djeteta stvaraju nesigurnost, nesnalaženje u granicama, što u određenim situacijama potiče i agresivno ponašanje djeteta. Djeca permisivnih roditelja vrlo su impulzivna, neposlušna, nezrela, buntovna i nemaju razvijenu samokontrolu. Često su prezahtjevna i ovisna o odraslima, te su manje ustrajna u obavljanju postavljenih zadataka“.

„Pretjerano zaštićivana djeca u doba svoje adolescencije i rane mladosti pokazuju različite oblike disfunkcionalnog mišljenja i ponašanja:

- imaju osjećaj neuspješnosti i stalnu potrebu za opravdavanjem
- nisu u stanju odgoditi zadovoljenje neke potrebe (nemaju samokontrolu, sve žele isti čas)
- jako su usmjereni na materijalističke vrijednosti i ciljeve (sebični su i pohlepni)
- nemaju osjećaja zahvalnosti za ono što su dobili
- nesretni su“ (Bredehoft i sur., 1996 prema Miljković, Đuranović i Vidić, 2019).

3.3.4. ZANEMARUJUĆI ODGOJNI STIL

Zanemarujući odgojni stil često još nazivamo i indiferentan odnosno neključeni. „Neključeni odgojni stil kombinira nisko prihvaćanje i uključenost s malo kontrole i općom ravnodušnosti prema pitanjima autonomije. Ovi su roditelji često neključeni i depresivni, toliko svladani životnim stresom da imaju malo vremena ili energije za djecu. Mogu odgovoriti na djetetove neposredne zahtjeva za lako dostupnim predmetima, ali ne uspijevaju koristiti strategije za poticanje dugoročnih ciljeva, poput uspostavljanja i provođenja pravila o zadaći i socijalnom ponašanju, slušanja djetetova mišljenja, usmjeravanja k odgovarajućim izborima i praćenja djetetova kretanja i aktivnosti“ (Berk, 2015: 571).

„Nezainteresiranost roditeljskog stila pokazatelj je sveobuhvatnog pasivnog otpora prema djetetu. Nepostojanje odgojnih doprinosa djetetovom ponašanju i emocionalnosti podrazumijeva roditeljstvo u isključenju, bez osobno roditeljstvo, dijete je negirano“ (Pintar, 2018: 291). „Roditelji često nemaju vremena za bavljenje djecom te se može dogoditi da ih emocionalno odbacuju. Na takav roditeljski odnos dijete reagira neprijateljski i s otporom pa je neuspješno u školi i nije u mogućnosti steći socijalne vještine. Velik dio vremena djeca provode bez nadzora pa se događa da zanemarujući roditelji uglavnom ne znaju gdje im je dijete, što radi i s kime se druži. U takvom obiteljskom okruženju najčešće odrastaju djeca koja kasnije pokazuju različite oblike neprihvatljivog, neprilagođenog i delikventnog ponašanja“ (Škola za uspješno roditeljstvo, 2000 prema Granat, 2019). „Reakcija na takav roditeljski odnos je neprijateljstvo i neposlušnost djeteta. Takva djeca nemaju razvijene društvene kompetencije, neuspješna su u školi, a samopoštovanje im je vrlo nisko. U adolescenciji su sklona neprihvatljivim i delikventnim ponašanjima. U ekstremnim slučajevima neključeno roditeljstvo je oblik zlostavljanja djece, koje nazivamo zanemarivanjem. Osobito onda kada počne rano, ono ometa

sve aspekte razvoja, uključujući privrženost, kogniciju, emocionalne i socijalne vještine“ (Berk, 2008 prema Miljković, Đuranović i Vidić, 2019).

„Ovaj roditeljski stil dovodi do nepoželjnih ishoda kod djece jer dijete ne razvija svoje kompetencije i ne potiče se njegov zdravi socijalni razvoj. Ukoliko su roditelji umorni ili frustrirani često znaju koristiti ovakav stil odgoja. Mnoga istraživanja podupiru tezu da su zanemarujući roditelji više okupirani svojim životom, nego odgojem djeteta i roditeljstvom“ (Kopko, 2007 prema Granat, 2019).

3.4. VAŽNOST POSTAVLJANJA GRANICA U SUVREMENOM ODGOJU

Autorici Puura (2021) navodi da bi roditelji već u početku trebali razgovarati o tome iz kakvih obitelji dolaze te kakvu bi oni obitelj zajedno htjeli i željeli stvoriti. Odnosno da se od samog početka dogovore o pravilima i navikama, kao i o tome što je dopustivo ponašanje, a što ne. „Tsbary (2014) prema Đuranović i Klasnić (2020) smatra da roditelji mogu uvesti dvije vrste pravila: osnovna i fleksibilna pravila. Osnovna pravila odnose se na poštovanje prema roditeljskom autoritetu (odlazak u krevet, vrijeme obroka, buđenja i slično), poštovanje prema roditeljskom ne, poštovanje prema sebi (da budemo na toplom i sigurni) i uljudan stav prema drugima. Fleksibilna pravila su ona pravila koja ne mogu ugroziti djetetovu dobrobit i zdravlje, Njih roditelji dogovaraju s djecom nakon što su definirana osnovna pravila. Fleksibilna pravila uče djecu važnim životnim vještinama jer im pružaju mogućnost iznijeti svoje mišljenje. Fleksibilna pravila odnose se na interese, hobije, emisije koje gledaju, izbor prijatelja i slično“.

Poželjno je da roditelji usmjeravaju svoje dijete na primjerena i pozitivna ponašanja, stavove i vrijednosti te da im osiguraju odrastanje bez nasilja kako fizičkog kažnjavanja tako i psihičkog u vidu pretjeranog nadziranja te beskompromisnog naređivanja „Kazna je odgojno sredstvo, ali samo onda kada mijenja djetetovo ponašanje na bolje. Tada postaje učinkovit način roditeljskoga odgojnog djelovanja“ (Đuranović i Klasnić, 2020: 153). Đuranović i Klasnić (2020) iznose „rezultate istraživanja tjelesnih i netjelesnih oblika kažnjavanja djece koje su proveli Bilić i Bilić (2013) na 275 učenika viših razreda osnovne škole. Prema samo iskazu ispitanika roditelji im kao kaznu najčešće ukidaju povlastice (67,6%), zatim ih vrijeđaju, psuju i viču (58,2%), zabranjuju im druženja i izlaske iz kuće (49,5%) i zadaju im dodatne poslove (47,6%). Od blažih oblika tjelesnoga kažnjavanja ispitanici su najčešće bili izloženi pljuskanju ili šamaranju (53,8%), zatim povlačenju za kosu ili uši (38,5%) te udaranju nekim predmetom (šiba, kuhača)

(31,3%). Što se tiče težih oblika tjelesnoga kažnjavanja, oko 12% ispitanika navodi da su doživjeli snažno guranje, a manji broj teške batine“.

Suvremeni odgoj od roditelja zahtjeva poneko „ne“ na potencijalno opasnu aktivnost za dijete uz obrazloženje zašto to nije prihvatljivo. „Roditelji su dužni djecu voditi kroz odrastanje, upoznavati ih sa svijetom oko sebe, brinuti se za njihovu sigurnost, usmjeravati ih i učiti istinskim vrijednostima, ali i postavljati im granice“ (Buljan Flander i sur., 2018: 24).

„Mnogi roditelji doživljavaju postavljanje granica jednim od najtežih zadataka kao roditelja. Djetetu je pak jako teško odrasti u funkcionalnu odraslu osobu bez ikakvih granica. Bez granica koje štite život i zdravlje, dijete je pod rizikom naći se u situacijama koje su za njega opasne ili štetne. Djetetu koje raste bez ograničenja teško je naučiti ponašati se na način kojim bi stekao odobrenje drugih“ (Puura, 2021: 87). Prilikom postavljanja granica treba zadovoljiti potrebe obiju strana; i roditelja i djeteta. U obzir treba uzeti i okolnosti u kojima se one donose. Granice se ne trebaju postavljati iz hira ni u trenutku bijesa i ljutnje jer to može dodatno narušiti odnos između roditelja i djeteta. O njima se treba prethodno razgovarati s djetetom, „Pokazalo se da su granice najdjelotvornije kada se postavljaju u ozračju ljubavi, prihvaćanja i međusobnog poštivanja umjesto u ozračju straha i naređivanja“ (Buljan Flander i sur., 2018: 25). S ovom tvrdnjom slaže se i autorica Puura (2021) koja navodi „da je djeci ljubazan govor odraslih koji izražava ljubav i prihvaćanje važan motivator koji jača njihovo samopouzdanje i želju djelovati ispravno. Prema istraživanjima, djeci je najlakše primiti i razumjeti ljubazno dane upute. Govor odraslih koji je ispunjen prijateljskim i pozitivnim stvarima daje primjer kako djeca trebaju razgovarati među sobom“.

Kako bi dijete poštivalo granice iznimno važna je i dosljednost roditelja. Naime, ako je određena granica dogovorena trebamo ju poštivati svaki put. Ukoliko roditelj neki put popusti, dijete će podrazumijevati da se ne mora svaki put držati dogovorene granice što će izazvati negativnu reakciju roditelja čime će dodatno zbuniti dijete. „Roditelji mogu imati različit prag tolerancije nesuglasica s djecom, koje znaju frustrirati. Roditelj kojemu više smeta kad dijete nerado slijedi obiteljska pravila može lakše doći u iskušenje popustiti u poštovanju zajedničkih obiteljskih pravila. Na taj je način kratkoročno lakše prevladati neugodnu situaciju s djetetom. Dugoročno gledano, roditeljska nedosljednost u poštivanju pravila može prouzročiti teškoće“ (Puura, 2021: 60).

„Ne zaboravimo da je jedan od načina na koji djeca uče upravo učenje po modelu. To znači da će dijete u svoj sustav vrijednosti ugraditi određeni stav ili razmišljanje roditelja kojeg se sam roditelj drži. Prije će usvojiti određeno ponašanje koje kod roditelja vidi, nego ona razmišljanja i ponašanja o kojima od roditelja samo sluša. Jednako tako dijete će naučiti poštivati i uvažavati roditelja, poslušati i prihvaćati granice, ako je to način na koji se roditelj ophodi prema njemu“ (Buljan Flander i sur., 2018: 26).

„Od najmanje dobi dijete je naviklo da mu se ispunjavaju sve želje, da mu se kupi svaka igračka koju poželi ili da dobije, najprije plaćem, a potom, kako raste, raznim oblicima manipulacije, sve drugo što poželi. Kod takve djece, posebno ako su sinovi jedinci ili kćeri jedinice, teško je stvoriti granice, pa se kroz život kod njih mogu očekivati poteškoće“ (Parlov, 2018: 382). S postavljanjem granica trebamo početi u što ranijem dobu djetetova života kako bi ono samo kasnije znalo što je odgovorno prihvatljivo ponašanje, a što ne te kako bi lakše reklo „ne“ u određenim životnim situacijama. Od roditelja se, dakle traži da prihvate djetetovu osobnost i autonomiju, ali i da ga nauče odoljeti raznim iskušenjima kojima će u adolescentskoj dobi biti izloženo.

Nadalje, vrlo je važno za roditelje da u adolescentskom razdoblju djeteta pronađu balans između premalo kontrole i previše slobode te obratno. „Svakako u tom razdoblju važno je da roditelji, s jedne strane, bdiju nad djetetom i njegovom sigurnošću, a s druge, da mu dopuste dovoljno prostora za pomicanje granica vlastite slobode. Dakle, treba se čuvati prevelike stege i kontrole koja bi gušila i sputavala slobodu i kreativnost koji su u djetetu, a bilo bi još pogubnije ne imati nikakvu kontrolu nad djetetom. S djecom valja puno pričati, steći njihovo povjerenje. Mladić ili djevojka u pubertetu često će iskazati bunt i neposluh, ali roditelj treba shvatiti kako je to dio procesa odrastanja te kako i tada, kao čin roditeljske ljubavi i odgovornosti prema djetetu, treba znati reći ne“ (Parlov, 2018: 382). Autorica Puura (2021) također se dotakla adolescenata i pravila: „Kada s djecom postoje nejasnoće ili proturječja oko obiteljskih pravila i njihova ponašanja, o njima se može razgovarati čak i na zajednički dogovorenom „obiteljskom sastanku“. U slučaju djece školske dobi i adolescenata posebno bi roditelji trebali čuti želje i argumente djece o mogućim promjenama pravila. Također je dobro da djeca čuju razmišljanja roditelja o obiteljskim aktivnostima i složnosti, sigurnosti djece i brizi o njima“.

4. PRETPOSTAVKE USPJEŠNOG ODGOJNOG DJELOVANJA U OBITELJI

„Pretpostavka psihičke i emocionalne stabilnosti podrazumijeva da kao odrasle osobe znamo i hoćemo ostvariti partnerski odnos temeljen na iskrenoj komunikaciji s partnerom, otvorenom razgovoru o sebi i svojim osjećajima, o partnerskom odnosu. Upravo zato što smo možda došli iz obiteljskog ozračja koje nam je dala tu sigurnost, podrazumijevamo da je to moguće ostvariti, da je to dopušteno i da to pomaže“ (Lacković, 2010). Pretpostavke uspješnog odgojnog djelovanja u obitelji podrazumijevaju: skladne obiteljske odnose, adekvatno obiteljsko ozračje, pedagošku kulturu i zrelost roditelja, dobre ekonomske prilike te ravnopravni odnosi unutar obitelji. „Dobra je obitelj otporna na stres, djecu se odgaja primjerenim stilom, a u odnosima među članovima obitelji vlada toplina“ (Miljković, Đuranović i Vidić, 2019: 148).

4.1. SKLADNI OBITELJSKI ODNOSI

„Unutar članova obitelji stvaraju se posebne i jedinstvene veze. Privrženost čovjeka obitelji ne začuđuje budući da je to mjesto na kojem se uče prvi koraci, izgovaraju prve riječi, razvijaju različite vještine, stječu brojne kompetencije kao i moralne i socijalne vrijednosti. Uči se voljeti i živjeti zajedno. U obitelji se stvara slika o sebi, o drugim ljudima i o životu općenito. Obitelj djeluje na oblikovanje cjelokupne djetetove osobnosti i samim time utječe na cijeli njegov život. Istraživanja upućuju na važnost uspostavljanja pozitivnih i kvalitetnih odnosa između roditelja i djeteta zbog njihova snažna utjecaja na budući emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj (Pettit, Bates i Dodge, 1997; Chan, 2011; Caputi, Lecce i Pagnin, 2017 prema Đuranović i Klasnić, 2020).

Funkcionalna obitelj je „vrelo vaše osobnosti i snage te vaš emocionalni potporanj, obdarila vas je povjerenjem da negdje pripadate“ (Šimat prema Bradshaw, 1999: 69). Zdrava, funkcionalna obitelj u potpunosti služi svrsi te izvršava svoj zadatak. „Zdrav razvoj dječje ličnosti odvija se u stabilnoj obitelji, bogatoj senzornim stimulacijama, intelektualno poticajnoj, emotivno toploj, s brojnim obiteljskim interakcijama u kojima do izražaja dolaze pozitivni stavovi“ (Žic-Ralić, 2002: 165). Takvu obitelj definiramo kao „obitelj u kojoj su svi članovi potpuno funkcionalni, baš kao i svi odnosi među njezinim članovima“ (Šimat prema Bradshaw, 1999: 70). „Funkcionalna je obitelj zdravo tlo na kojemu pojedinci stasaju zrela ljudska bića. To podrazumijeva sljedeće:

- Obitelj je jedinica u kojoj opstajemo i rastemo.
- Obitelj je plodno tlo koje udovoljava emocionalnim potrebama svojih članova. U tim je potrebama sadržana ravnoteža između samostalnosti i ovisnosti, te društvenog i spolnog odgoja.
- U zdravoj obitelji rastu i razvijaju se svi članovi, uključujući i roditelje.
- Obitelj je mjesto gdje se stječe samopoštovanje.
- Obitelj je glavni pokretač socijalizacije i presudna je za opstanak društva“ (Šimat prema Bradshaw, 1999: 70).

Za ostvarivanje takve obitelji potrebne su zrele osobe. Šimat prema Bradshaw (1999) navodi da je „zrela osoba ona koja sebe razlikuje od ostalih i koja je svome egu postavila jasne granice, ona ima jasan identitet i sposobna je mudro se vezati za svoj obiteljski sustav, a da se pritom ne stopi ili sjedini s ostalim članovima“. „Skladni obiteljski odnosi su odnosi u obitelji koju karakteriziraju međusobna ljubav i povjerenje, a koja predstavlja zajednicu roditelja kao ravnopravnih osoba koje vode obitelj i djece koja se u njoj odgajaju. U skladnim obiteljskim odnosima razvijaju se zdravi socijalni odnosi između članova obitelji i osjećaj sigurnosti djeteta“ (Rosić, 2005: 102). „Eventualni sukobi i problemi pojedinih članova ne rješavaju se kaznom, kritikom ili bilo kakvim uskraćivanjem ljubavi, sigurnosti, vrijednosti, slobode, zabave i drugih primarnih psiholoških potreba“ (Žic-Ralić, 2002: 167).

„S gledišta skladnih obiteljskih odnosa potpuna obitelj ima veliku prednost pred nepotpunom i zapuštenom obitelji. Potpuna i skladna obitelj može lakše ostvarivati odgojne zadatke jer u takvom ozračju punom ljubavi i razumijevanja dječaci i djevojčice upoznaju ulogu majke-žene i oca-muškarca što je veoma bitno za njihovu identifikaciju i pravilan emocionalni, socijalni i moralni razvitak. U nepotpunoj obitelji u kojoj nedostaje jedan roditelj sa svim svojim specifičnim mogućnostima odgojnog djelovanja teže je, ali ne i nemoguće odgajati dijete, S odgojnog gledišta treba razlikovati objektivne i subjektivne razloge koji su uvjetovali pojavu nepotpune obitelji“ (Rosić, 2005: 103). Dalje autor Rosić (2005) navodi da se „nepotpunom obitelji smatra svaka obitelj u kojoj nedostaje brige za djecu i ne vlada normalno obiteljsko okruženje. One najčešće nastaju zbog roditeljskih svađa, nedostatka smisla za obiteljski život, odlaska na rad u inozemstvo, neodgovornosti roditelja, alkoholizma, prostitucije, narkomanije i slično, a predstavljaju razloge za pojavu djece s poremećajima u ponašanju“. S toga možemo

zaključiti kako je skladna i potpuna obitelj vrlo važan čimbenik učinkovitog i dobrog obiteljskog odgoja.

4.2. ADEKVATNO OBITELJSKO OZRAČJE

Autorica Lacković (2010) navodi da pojam obiteljsko ozračje „podrazumijeva okolinu, prilike i raspoloženja, odnosno ozračje u kojem živi obitelj. Međutim, obiteljsko ozračje ponajprije stvara/njeguje odnos partnera/roditelja. O njihovoj uzajamnoj ljubavi, međusobnoj podršci i zajedništvu ovisi kako se oni osjećaju jedno uz drugoga, a o tome pak ovisi kako će se osjećati djeca. Partnerski odnosi, važno je znati, kreiraju obiteljsko ozračje“. „Pozitivni obiteljski odnosi stvaraju poticajno obiteljsko okruženje za cjeloviti razvoj i odgoj djeteta, a kontinuirana i topla interakcija između članova obitelji pomaže izgradnji osjećaja pripadnosti te omogućuje razvoj svakog člana obitelji. Dobrom obiteljskom funkcioniranju pridonosi povezanost svih članova obitelji, ali i obiteljska fleksibilnost i demokratičnost. U fleksibilnom odnosu postoji jednakost u vodstvu s demokratskim pristupom u donošenju odluka“ (Nenadić Bilan, 2014: 111). „Kreiranjem pozitivnog obiteljskog ozračja i poticajnog materijalnog okruženja, roditelji prihvaćaju odgovornost prema djetetu uvažavajući dostojanstvo djeteta u skladu s vrijednostima i zahtjevima 21. stoljeća i osnažujući roditeljske kompetencije“ (Mlinarević, 2022: 134).

„Na dijete koje stiže u našu obitelj djelujemo svojim cjelokupnim emocionalnim bićem, kako svjesnim i izgovorenim, tako i nesvjesnim. Djeca po rođenju i kasnije tijekom svog razvoja sve te poruke očitavaju i reagiraju u skladu s njima“ (Buljan Flander i sur., 2018: 37). „U obitelji dijete započinje svoj proces razvitka i oblikovanja. U njoj se svladavaju osnovne životne vještine: hodanje, govorenje, zapažanje, mišljenje. U obiteljskom okruženju nastaju prva poimanja o životu i svijetu, formiraju se navike, izgrađuju stavovi, usvajaju norme ponašanja i sustav vrijednosti; općenito rečeno – formira se cjelokupan pogled na život i svijet. Ona u velikoj mjeri usmjerava i određuje cjelokupan kasniji život pojedinca. Zdravo i pozitivno obiteljsko okruženje preduvjet su djetetove uspješne socijalizacije“ (Miljković, Đuranović i Vidić, 2019: 145).

Dijete zahtjeva puno pažnje, brige i vremena pa bi se roditelji trebali unaprijed pripremiti na promijene koje će zasigurno uslijediti po rođenju djeteta. „Roditelj mora biti spreman odreći se dijela slobodnog vremena i komfora kako bi se dijete razvilo u kompetentnu osobu. Većina ljudi na taj gubitak slobodnog vremena i komfora ne gleda kao na pad u kvaliteti življenja, nego se

žele brinuti o djetetu te s radošću pomažu u njegovu razvoju. „Dakako da je to zahtjevan zadatak koji objektivno uključuje određene promjene u kvaliteti življenja, ali to ne znači da roditelji nisu ispunjeni i sretni kada vide dijete kako usvaja važna znanja i vještine, pruža im ručice ili im se osmjehuje“ (Buljan Flander i sur., 2018: 39). Isto tako, valja naglasiti kako „vrijeme provedeno zajedno doprinosi dobrobiti djeci, ali i obitelji u cjelini. U zajedničkim aktivnostima izgrađuje se zajedništvo kao temeljna vrijednost ljudskog života uopće – zajedništvo po kojemu se i iz kojega se odrasta u zdrave i cjelovite osobnosti. Djeca trebaju, više od materijalnih stvari, vrijeme roditelja, odnosno, punu i nepodijeljenu pažnju posvećenu samo njima“ (Nenadić Bilan, 2014: 109). „Dijete kada upozna sebe i okolinu kojom je okružen teži obitelji koja će mu pružiti podršku i na koju će se moći osloniti, a zdrava i poticajna obitelj djetetu će osigurati prvenstveno zdravstvenu skrb. Kada u djetetovoj okolini postoji jedna osoba koja skrbi za njega ili jedan roditelj, tada će pojam zdrave obitelji on razumjeti. No, da bi dijete imalo osjećaj da vrijeme provodi u zdravoj obitelji ne mora biti prisutan član obitelji, nego to može biti odrasla osoba koja će s djetetom ostvariti čvrstu vezu te mu pružiti ljubav, toplinu i potporu sve do kada mu je to potrebno“ (Jezerčić, 2020 prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006). Autor Rečić (2003) naglašava da se „sretne i uspješne obitelji temelje na zdravom odnosu punom ljubavi i razumijevanja s precizno utemeljenim pravilima ponašanja djece i roditelja“. Dakle, kako bi obiteljski život bio što kvalitetniji, važno je stalno raditi na usavršavanju vještina i znanja roditeljstva konstantno se pripremajući. Prema brojnim znanstvenim spoznajama mnogih svjetskih znanstvenika zasnivaju se obilježja dobrog obiteljskog odgoja. Kako bi međudnos u obiteljskom odgoju bio uspješan, važno je prepoznavati i uvažavati osnovne potrebe djeteta, kao i roditelja. Autorica Lacković (2010) ipak naglašava da „obiteljsko ozračje ne isključuje svađe, ljutnje, neslaganja, ali nudi bezuvjetno prihvaćanje, razumijevanje, dopušta slobodu, osigurava zabavu i veselje. Nameće pravila ponašanja, ali i podržava stalni razvoj i kreativnost svakoga njezina člana, posebno djece“.

„Adekvatna obiteljsko ozračje značajan je čimbenik uspješnosti obiteljskog odgoja. Dijete koje je željeno i emocionalno prihvaćeno osjećat će se sigurnije i sretnije u svom domu. Samim tim bit će podložnije odgojnim utjecajima. Nasuprot tome, dijete koje živi u obitelji čiji su roditelji emocionalno hladni i otuđeno bit će daleko nepristupačnije za odgojne utjecaje“ (Rosić, 2005: 104). Dakle, željeno i u potpunosti prihvaćeno dijete će lakše uspostaviti socijalne i emocionalne veze s ljudima u svojoj užoj i široj društvenoj okolini. Od iznimne je važnosti da

obitelj pruži djetetu emocionalnu sigurnost kako bi se ono nesmetano razvijalo. „Emocionalna sigurnost djeteta, koja je preduvjet njegova zdravog razvoja, mentalnog i tjelesnog zdravlja, temelji se na povezanosti s roditeljima, toplim odnosima brije i ljubavi...“ (Jezerčić, 2020 prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006). S time se slaže i autorica Nenadić Bilan (2014) koja navodi da upravo „pozitivno emocionalno ozračje, prihvaćanje i potpora predstavljaju bitne čimbenike za održavanje obiteljske povezanosti“.

„Obitelj koja je zdrava i poticajna sadrži vrijednosti poput zajedničkih obroka, organiziranje zajedničkog slobodnog vremena, odlaska na izlete, ljetovanja ili zimovanja. Također, poticajna obitelj će djetetu pružiti čistu i urednu sredinu za življenje u kojoj svi članovi pridonose jednako“ (Jezerčić, 2020 prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006). „Zajedničko okupljanje za ručkom ili večerom, bez upaljenog televizora ili računala, pruža priliku za međusobni razgovor i razmjenu, što je temelj uspostave prisnih veza između roditelja i djece. Neka istraživanja i brojna iskustva obitelji širom svijeta potvrđuju da zajednički obroci osnažuju obiteljske veze te doprinose cjelovitom i pozitivnom razvoju djeteta“ (Nenadić Bilan, 2014: 109). „U zajedništvu roditelja i djece mogućnosti su beskrajne, jer su u stalnoj prilici zajedništva koje je samo po sebi odgoj za život. Ako roditelji prepoznaju tu darovanu priliku, svaki zajednički trenutak bit će u korist djeci za rast. Možda je rast prikladniji naziv od odgoja, jer je prirodan i djeca vole rasti, dok je odgoju priraslo toliko predrasuda koje i roditelje i djecu obvezuju kao nešto zadano, izvana, što se mora izvršiti“ (Škare, 2007: 35).

„Zdrava obitelj je, općenito, ona u kojoj za dijete u vrijeme razvoja i adolescencije brine roditelj ili skrbnik koji mu pruža pažnju i potporu dok se ne osamostali. Zdrava i poticajna obitelj pruža zdravstvenu zaštitu i skrb djetetu, povezana je sa zajednicom (škola, vrtić, radno mjesto, crkva) te uključuje dijete u izvan obiteljske organizacije u kojima uči radne navike i stječe životne vrijednosti. Zatim ova obitelj djetetu pruža čistu i urednu sredinu, a članovi obitelji zajednički brinu o održavanju okoliša. Uz to važno je i da članovi obitelji dijele neke životne vrijednosti i prioritete (povjerenje, komunikacija, obrazovanje, poštivanje individualnosti i razlika). Važan faktor je i emocionalna toplina, a i sposobnost da članovi obitelji u različito vrijeme preuzimaju različite uloge i prilagođavaju se tim ulogama. Roditelj postavlja granice i pravila, ali temeljeno na logičnim i razumnim rješenjima i međusobnim dogovorima (Wagner Jakab, 2008: 123).

4.3. PEDAGOŠKA KULTURA I ZRELOST RODITELJA

Rođenjem djeteta partneri dobivaju novu ulogu koja dodatno proširuje te upotpunjuje njihov dosadašnji odnos, ali isto ga tako stavlja na test. „Važno je da roditelji zadrže kvalitetu svog partnerskog odnosa i da iz njega crpe energiju i entuzijazam za sve obiteljske odnose, kako odgoj ne bi postao samo još jedna od obaveza, nego ostao inspiracija“ (Buljan Flander i sur., 2018: 40). „Roditelji mogu uspješno odgajati svoju djecu samo ako su psihički, socijalno, emocionalno i moralno stabilne i zrele osobe s određenom pedagoškom kulturom. Pedagoška kultura roditelja je veoma važna jer iz nje proizlazi pedagoška sposobnost roditelja za odgoj i brigu o djetetu (Rosić, 2005: 104).

Autor Rosić (2005) definira pedagošku kulturu kao „određeni fond znanja i sposobnosti za odgoj djeteta koji bi roditelji trebali imati“. „Kompetentnim roditeljem smatra se onaj roditelj „koji sebe doživljava kao osobu koja ima kontrolu nad svojim roditeljstvom i odnosom s djetetom te se dobro osjeća kao roditelj“ (Milanović i sur., 2000: 123). Drugim riječima, kompetentan roditelj razmišlja o odgoju svojega djeteta kao o izazovu koji može i zna prihvatiti te izazovu kojemu je dorastao jer posjeduje za to potrebne vještine. Štoviše, kompetentan roditelj djetetu kontinuirano pruža važna životna zadovoljstva i osjećaj uspješnosti“ (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015: 43). Autorice Jurčević Lozančić i Kunert (2015) ističu da je „jedna od temeljnih kompetencija posjedovanje nužnih pedagoških i psiholoških znanja o djeci te vještine potrebne za odgoj djece primjeren njihovoj dobi i sposobnostima. No, kako bi to ostvario, roditelj treba biti usmjeren na stalno stjecanje novih i proširivanje postojećih znanja, vještina i stavova u svezi s djecom, odgojem i njegovim humanim vrijednostima“. „Roditelji mogu sami razvijati svoju pedagošku kulturu čitanjem knjiga, časopisa i listova koji su namijenjeni roditeljima, kao i gledanjem televizijskih emisija“ (Rosić, 2005: 105). „Sve veća potreba roditelja za informacijama, potporom i edukacijom o uspješnom roditeljstvu uvjetovala je nastanak mnogobrojnih edukativnih programa te programa za potporu roditeljima. Zbog toga u suvremenom društvu, a posebno u razvijenim zapadnim zemljama, socijalne službe često organiziraju različite edukacijske i druge aktivnosti za roditelje. Bitno je istaknuti koje uvjete moraju zadovoljavati ti programi kako bi roditelji mogli izabrati odgovarajući. To je sljedeće: ciljevi i sadržaji, organizacijski oblici provedbe, određeni novčani, kadrovski, prostorni i vremenski uvjeti provedbe te vrednovanje provedbe programa“ (Petani i Kristić, 2012: 119). „Postoje programi usmjereni na:

- roditelje s djecom koja imaju probleme u ponašanju ili postoji pokazatelj da bi mogli razviti emocionalne ili probleme u ponašanju kao što su deficit pažnje ili hiperaktivnost, depresija, anksioznost, separacijska anksioznost i slično,
- roditelje koji se rastaju ili koji su se rastali,
- roditelje s djecom koja imaju nedovoljno razvijene socijalne i društvene vještine,
- roditelje koji spadaju u rizičnu skupinu kada je riječ o nasilju u obitelji,
- pripremanje i educiranje majki o takozvanoj majčinskoj praksi,
- maloljetne majke, tinejdžerice i njihove partnere,
- očeve i njihovu uključenost u skrb za dijete,
- potporu roditeljima u općenitoj, svakodnevnoj skrbi i brizi za dijete“ (Petani i Kristić, 2012: 120).

Uz razne časopise i brojne programe, roditeljima u razvijanju pedagoške kulture uvelike mogu pomoći i stručnjaci. „Stručnjaci imaju važnu ulogu u edukaciji i savjetovanju roditelja u procesu odgoja i često se usmjeravaju upravo na subjektivnu dimenziju roditeljstva. Edukativni programi namijenjeni roditeljima (primjerice UNICEF-ova programa za roditelje u Hrvatskoj „Prve tri su najvažnije!“ i „Rastimo zajedno“) žele omogućiti razmjenu znanja o optimalnom roditeljstvu i biti podrška roditeljima u ispunjavanju njihove roditeljske uloge, djelujući na njihov subjektivan osjećaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi“ (Macuka, Petani i Reić Ercegovac, 2023: 350). Uloga stručnjaka se također promijenila te oni „više ne vide svoju ulogu u tome da oni (kao stručnjaci) odrede koje su potrebe roditelja i što trebaju učiniti da bi bili „bolji roditelji“. Umjesto toga, roditelje gledaju kao partnere s kojima surađuju kako bi roditelji nalazili svoje načine ispunjavanja roditeljskih odgovornosti na dobrobit djeteta i vlastito zadovoljstvo. Stručnjaci iz svojega profesionalnog i osobnog iskustva nude roditelju nove ideje na provjeru, za inspiraciju i orijentaciju te pružaju povratnu informaciju i podršku, a iz roditeljskih iskustava i reakcija uče i razvijaju vlastitu kompetenciju“ (Pećnik i Starc, 2010).

Na pedagošku kulturu utječe i obrazovanje. „Godine školovanja tijekom kojih su naučili razmišljati o apstraktnim, subjektivnim idejama doprinose interesu roditelja s višim socioekonomskim statusom za pružanje verbalne stimulacije i brigu o unutrašnjim osobinama“ (Uribe i LeVine, 1994 prema Berk, 2015). „Obrazovaniji roditelji veću pažnju pridaju komunikaciji, ozračje u obitelji je demokratično, a djeca razvijaju zdrave stavove prema

autoritetu, dok roditelji nižeg obrazovanja češće koriste autoritarni roditeljski stil naglašavajući važnost poštivanja socijalnih normi“ (Družinec, 2016 prema Pintar, 2018). „Moguće je pretpostaviti kako razina obrazovanja roditelja često uvjetuje i ekonomski status obitelji, da obrazovanje roditelja posredno ima učinka na kvalitetu obiteljskog okruženja pa onda i na zadovoljstvo obiteljskim životom mladih“ (Ferić i Mihić, 2022: 358). „Pomalo je apsurdno da ljudi ulažu niz godina u vlastito obrazovanje kako bi stekli kompetencije za obavljanje profesije, a za ulogu roditelja ili ulogu člana obitelji koja je izuzetno važna i odgovorna ne postoji školovanje niti praksa nego se ove uloge obavljaju intuitivno ili temeljem nekih znanja i vještina koje se prenose s koljena na koljeno i koje učimo iz vlastitih obitelji i od vlastitih roditelja“ (Wagner Jakab, 2008: 121). „Važno je da je djetetova obitelj moralno zdrava što znači da su odnosi među njenim članovima na razini društvenih, moralnih načela i normi. Roditelji se trebaju međusobno poštivati, voljeti i zajednički odlučivati i usklađivati odgojne utjecaje na dijete“ (Rosić, 2005: 105).

„Dob roditelja često je značajan čimbenik koji potencijalno utječe na adaptaciju roditeljstvu. Adolescentsko se razdoblje smatra nepovoljnim za ostvarivanje zadaća roditeljske uloge zbog psihološke nezrelosti pojedinaca, manjka roditeljskih vještina, veće izloženosti ekonomskom stresu zbog otežanosti završetka školovanja, stresa zbog odustajanja od realizacije razvojnih zadataka vezanih uz adolescentsku dob“ (Lacković-Grgin, 2011 prema Pintar, 2018). „Neriješena kriza identiteta, teže kontroliranje emocionalnih stanja, podcjenjivanje djetetovih potreba i sposobnosti, nerijetki su pečat adolescentskog roditeljstva. „Prerano roditeljstvo potiče nekoliko dramatičnih procesa, koji se razlikuju s obzirom na spol adolescenata. U zadnjih dvadesetak godina većina majki adolescentica prihvaća brigu o svojoj djeci, s partnerom ili bez njega, uz pomoć i podršku obitelji, ili pak kao samohrane majke. Bez obzira na količini pomoći u brizi za dijete, prerano majčinstvo ima trajne posljedice za obrazovni i radni status tih adolescentica, posebice onih koje su samohrane. Prihvaćanje očinstva u adolescentnoj dobi pokazuje više mogućnosti. Neki mladi očevi nikada ne prihvate tu ulogu, pa je biološko očinstvo početak i kraj njihova roditeljstva. Druga je krajnost prihvaćanje pune odgovornosti za dijete, zbog čega se prekida školovanje, što ima dugotrajne ekonomske i socijalne posljedice, posebice za one koji postaju očevi prije 18. godine (Mellborn, 2007 prema Lacković-Grgin, 2011).

Pogodnijom za roditeljstvo smatra se mlađa odrasla dob koju obilježava uspostava ljubavi, naspram izolacije dok se srednja odrasla dob smatra nepovoljnom zbog slabljenja roditeljskog zdravlja i njihove veće usredotočenosti na stvarne i fiktivne probleme“ (Lacković-Grgin, 2011 prema Pintar, 2018). „Mlađa odrasla dob smatra se dobrim vremenom za roditeljstvo ne samo zbog bioloških nego i zbog socijalnih i psiholoških razloga. Mlađi odrasli u vezi s roditeljstvom donose racionalne odluke, što je neobično važno u modernim društvima na Zapadu, gdje se stavovi prema obligaciji roditeljstva sve više liberaliziraju (Adler, 1997), kao što se liberaliziraju i stavovi o oblicima roditeljstva. Dobro odabrano vrijeme za dobivanje djeteta kod oba roditelja može olakšati prihvaćanje roditeljske uloge, to jest usvajanja majčinskog, odnosno očinskog, identiteta. Izgrađeni roditeljski identitet povezan s realnim očekivanjima od djece i poštivanje osobitosti njihova sveukupnog razvoja u pojedinom razvojnom stadiju, kao i adekvatna potpora okoline, omogućuju uspješnu roditeljsku praksu i povoljan utjecaj na razvoj djece u njihovim prvim godinama“ (Lacković-Grgin, 2011: 1070). „Odgajati dijete znači shvaćati roditeljstvo kao osobni otvoreni put sazrijevanja i rasta što implicira potrebu za stalnim učenjem, a time i unapređivanje svojega osobnoga djelovanja. Upravo roditeljev osjećaj kompetentnosti obuhvaća roditeljsku procjenu učinkovitosti (samo efikasnosti) u ulozi roditelja i procjenu zadovoljstva ispunjavanjem roditeljske uloge“ (Jurčević Lozančić i Kurnet, 2015: 45).

Oreč (2020) je provela zanimljivo istraživanje u studenom i prosincu 2019. godine na uzorku od 12 ispitanika (najviše njih s područja Županje te nekolicina iz Zadra i Zagreba). Svi ispitanici su roditelji u starosti od 26 do 44 godine. „Cilj istraživanja bio je ispitati mišljenja roditelja o važnosti stjecanja znanja potrebnih za odgoj djeteta, te saznati na koje načine roditelji dolaze do informacija bitnih za pristupanje odgoju. Rezultati pokazuju da je ipak većina roditelja otvorena pristupanju programima edukacije i usvajanju novih znanja te da većina njih shvaća manjkavosti prijašnjih metoda odgoja i želi zastarjele metode i znanja zamijeniti novima, kvalitetnijim i značajnijim pristupima odgoju. Istraživanjem je pokazano da roditelji, uz osluškivanje i zadovoljavanje djetetovih zahtjeva i potreba, usvajanje novih spoznaja o odgoju smatraju važnim i neophodnim preduvjetom za pristup kvalitetnom odgoju, dok programe edukacije za roditelje smatraju iznimno korisnima i potrebnima, ističući radionice i predavanja kao najkorisnije oblike provođenja programa“.

4.4. DOBRE EKONOMSKE PRILIKE

„Uzroci ekonomske prirode moguća su prijetnja svakoj obitelji. Do naglog materijalnog siromašenja može doći iz više razloga, od nagle teške bolesti ili smrti hranitelja obitelji, preko razvoda braka, gubitka zaposlenja ili neuspjeha u poslovnom svijetu pa do ratnih događanja i s njima povezanih razaranja, materijalne bijede i progona. I imanentna obiteljima iz nižih socijalnih slojeva i u otvorenim društvima traje sve dok se članovi obitelji ne odluče založiti za prevladavanje takvog stanja školovanjem, dodatnim naporima u radi i/ili na usponu na društvenoj ljestvici. Utjecaj na kvalitetu života obitelji i partnerske odnose bit će različit ovisno o tome:

- je li oskudica trajna, povremena ili trenutna, kratkotrajna,
- je li oskudica blaga, ozbiljna ili teška,
- kakve su ličnosti partnera i njihova očekivanja“ (Janković, 2008: 116).

Nadalje, Janković (2008) u svojoj knjizi *Obitelj u fokusu* iznosi rezultate istraživanja koje su proveli Berc, Ljubotina i Blažeka (2004) na području Republike Hrvatske, a koji govore da su „naše reproduktivno, radno i društveno aktivne obitelji pretežno relativno dobro stambeno osigurane. Ili, s obzirom na situaciju u pogledu nataliteta, možemo zaključiti da si uglavnom obitelji koje su riješile stambeno pitanje dopuštaju rađanje djece“.

„Socioekonomski status obuhvaća, ne samo prihode, nego i stupanj obrazovanja, zanimanje i status na radnom mjestu, kao i subjektivnu percepciju društvenog statusa i socijalne klase. Socioekonomski status se može procjenjivati na individualnoj razini, na razini obitelji, susjedstva ili šire zajednice“ (Milas Vdović, 2019). „Sređeno ekonomsko stanje obitelji omogućuje da se djeci osiguraju prijeko potrebni uvjeti za život i razvoj njihovih sposobnosti. Obitelj sa sređenim ekonomskim stanjem može omogućiti djetetu osnovna materijalna sredstva (stambena, zdravstvena, prehrambena i druga) potrebna za njegov pravilan razvoj“ (Rosić, 2005: 106). Dok, s druge strane, „nedostatni ekonomski čimbenici direktno ne potkrepljujuće utječu na roditeljsku dužnost osiguranja djeci vedrog i zdravog obiteljskog ozračja u kojem mogu razvijati pozitivne osobine ličnosti i suzbijaju pružanje ljubavi i povjerenja koji su osnovni preduvjet za zdrav psihički razvoj djeteta“ (Ljubetić, 2007 prema Pintar, 2018).

„Socioekonomski status je povezan s vremenom kad se postaje roditelj i veličinom obitelji. Ljudi koji rade u stručnim i polu stručnim manualnim zanimanjima (primjerice, građevinski radnici, vozači kamiona i čuvari) ulaze u brak i imaju djecu ranije, također imaju i više djece nego ljudi u višim i tehničkim zanimanjima. Dvije skupine se također razlikuju u odgojnim vrijednostima i očekivanjima. Kad ih se pita o osobnim kvalitetama koje žele kod svoje djece, roditelji niskog socioekonomskog statusa naglašavaju vanjske karakteristike, poput poslušnosti, pristojnosti, urednosti i čistoće. Nasuprot tome, roditelji visokog socioekonomskog statusa naglašavaju psihološke osobine, poput znatiželje, sreće, vlastitog usmjerenja te kognitivne i socijalne zrelosti“ (Duncan i Magnusson, 2003; Hoff, Laursen i Tradiff, 2002; Tudge i sur., 2000 prema Berk, 2015). Tako će roditelji s visokim socioekonomskim statusom više razgovarati s djetetom, čitati mu te ga poticati na čitanje te ostvarivati interakcije kroz brojne druge aktivnosti primjerene njegovu uzrastu, dok su kod roditelja s niskim socioekonomskim statusom uočljivija fizička i verbalna kažnjavanja djeteta. „Veća ekonomska sigurnost omogućava roditeljima s višim socioekonomskim statusom da posvete više vremena, energije i materijalnih resursa njegovanju psiholoških karakteristika svoje djece“ (Berk, 2015: 577).

Nadalje, „Ekonomsko siromaštvo oblike je stresa s kojim se obitelj suočava kao i nepredvidive teškoće smrt, teška bolest, elementarne nepogode, rat, gubitak posla. Istraživanja pokazuju da postoje značajke pojedinca i svojstva okoline koji utječu na uspješnost prevladavanja stresa i rizika u obiteljskom životu. Prema autorima Masten i Coatsworth (1998) to su:

- osobine pojedinca- dobro intelektualno funkcioniranje, samopoimanje, samopoštovanje, osjećaj učinkovitosti, društvenost, šarm, talent, i vjera u budućnost.
- osobine obitelji- čvrsta povezanost s jednom odraslom osobom, autoritativan odgoj (toplina, struktura, očekivanje uspjeha), obiteljska kohezija (zajedničke aktivnosti, obroci ili bar jedan obrok), povezanost sa širom obitelji
- šira okolina- bliskost s odraslom osobom izvan obitelji, bliskost s vršnjakom iz druge „zdrave“ obitelji, dobra organizacija škole, bliskost s jednim zainteresiranim učiteljem, povezanost s drugim organizacijama kao što je sportski klub, crkva“ (Wagner Jakab, 2008: 124).

„Nasuprot obiteljima slabog materijalnog stanja postoje i obitelji prosječnog i natprosječnog standarda koje djeci mogu pružiti bolje mogućnosti za rast i razvoj. No tu se javlja potencijalni problem, naime autor Rosić (2005) napominje da se u „takvim obiteljima može pojaviti razvojna devijacija (skretanje s puta) kao rezultat prevelikog darivanja i ispunjenja svih želja djeteta uz nedostatak vremena za osobno odgojno djelovanje koje roditelji često prepuste drugima (predškolskim institucijama ili vlastitim roditeljima) zbog prevelike zaokupljenosti karijerom i poslom“. Autorica Berk (2015) navodi kako „loše prilagođeni mladi ljudi izvještavaju o slabijem nadzoru i manjoj emocionalnoj bliskosti s roditeljima koji vode profesionalno i društveno zahtjevne živote. Kao skupina, imućni roditelji su gotovo jednako fizički i emocionalno nedostupni svojoj djeci kao i roditelji koji se nose s ozbiljnim financijskim problemima“. „Dobre obiteljske ekonomske prilike potrebne su kako bi se djeci omogućili normalni uvjeti za život i optimalan razvitak tjelesnih, intelektualnih, moralnih, estetskih i radnih sposobnosti. Djeci je tijekom odrastanja potrebna hrana, odjeća, obuća, higijenski životni uvjeti, prostor za boravak, igru, spavanje, učenje i druge aktivnosti, briga, njega, predškolski nadzor, pomoć, školski pribor, zadovoljenje bioloških, socijalnih, kulturnih i drugih potreba“ (Vukasović, 1994 prema Rosić, 1998 prema Granat, 2017).

Autorice Ajduković i Rajhvajn Bulat (2012) provele su istraživanje o utjecaju financijskog statusa obitelji na psihosocijalno djelovanje srednjoškolaca. Istraživanje je provedeno na području četiri grada Republike Hrvatske (Ogulin, Velika Gorica, Oroslavje i Zabok) na uzorku od 588 učenika i učenica drugih razreda srednjih škola. „Rezultati su pokazali da srednjoškolci koji procjenjuju financijske mogućnosti svoje obitelji ispodprosječnim iskazuju značajno manje zadovoljstvo obiteljskim odnosima, više doživljavaju psihičko zlostavljanje od strane roditelja te imaju značajno izraženije emocionalne probleme i probleme s vršnjacima, u odnosu na srednjoškolce koji procjenjuju financijske mogućnosti svoje obitelji iznadprosječnim“. Nadalje, Ajduković, Rajter i Rezo (2019) proveli su istraživanje u šest županija na području Republike Hrvatske (Karlovačka županija, Međimurska županija, Sisačko-moslavačka županija, Varaždinska županija, Grad Zagreb i Zagrebačka županija), u razdoblju od veljače do svibnja 2016. godine na uzorku od 392 majke srednjoškolaca. U rezultatima istraživanja navode da se „u obiteljima koje su u visokom riziku od siromaštva članovi nešto manje podržavaju, manje iskazuju ljubav i nježnost te se manje međusobno slušaju. U obiteljima koje žive u visokom riziku od siromaštva više je majki koje imaju umjereni i visoki rizik za zlostavljanje djece u

odnosu na skupinu majki koje žive u obiteljima niskog rizika od siromaštva. Istodobno i kod obitelji visokog rizika od siromaštva i niskog rizika od siromaštva veća bliskost je u obiteljima koje su izložene manjem broju stresnih događaja“.

4.5. RAVNOPRAVNI ODNOSI UNUTAR OBITELJI

Dijete prvenstveno usvaja ponašanja roditelja, stoga je bitna slika koju roditelji šalju svojoj djeci. Autori Miljković, Đuranović i Vidić (2019) uputili su savjete roditeljima kako bi si osvijestili važnost ravnopravne raspodjele određenih zahtjeva u svrhu demokratskog djelovanja. „Dijete mora znati svoja prava, ali i svoje obveze – primjerene njegovoj dobi i sposobnostima. Nikakvu mu uslugu ne činite time što mu ne postavljate nikakve zahtjeve: jako će se neugodno iznenaditi kad jednog dana ispuže iz gnijezda. Umjesto da radite umjesto djeteta, potičite ga da se potruđi samo. Naglašavajte ulogu (njegovog!) truda u postizanju uspjeha. Preuzimanje dječjih obveza, obavljanje poslova umjesto djeteta, najbolji je način da ga se upropasti. To ozbiljno potkopava djetetovo samopouzdanje“.

„Roditelji koji potiču demokratsko ozračje u obitelji i stvaraju ozračje međusobnog uvažavanja, poštovanja, slušanja i osluškivanja, ohrabruju svoju djecu da izraze svoja nezadovoljstva, stimuliraju suradnju/dogovor i razgovor. To su roditelji koji znaju postaviti pravila ponašanja u svojoj obitelji i pridržavati ih se i sami. To su istodobno roditelji koji pokazuju emocije, često zagrle svoje dijete i govore mu da ga vole. Djeca takvih roditelja se osjećaju sigurno, slobodno i zadovoljno. Prihvaćaju pravila ponašanja, jer roditelji razgovaraju, objašnjavaju i dogovaraju se sa svojom djecom. U takvoj obiteljskom ozračju postavljaju se temelji samopouzdanja i samopoštovanja, dopušta se izražavanje emocija, osluškuju se poruke,...“ (Lacković, 2010).

Autorice Pećnik i Starc (2010) ističu „da se djeca najzdravije razvijaju kad su dio odnosa u kojem su obje strane prepoznate kao osobe, subjekti. Odnos subjekt – subjekt uključuje, prepoznaje i potvrđuje djetetov doživljaj svijeta i sebe. Takav odnos pretpostavlja određena umijeća i etičan stav roditelja ili roditeljevu odnosnu kompetentnost, koju Juul (2002) definira kao sposobnost da se dijete vidi i prizna kao osobu te da se vlastito ponašanje tome prilagodi, bez odricanja od vodstva, te sposobnost i spremnost za prihvaćanje pune odgovornosti za kvalitetu odnosa s djetetom, umjesto okrivljavanja djeteta što se tako ponaša“. „Uz odnosnu kompetentnost, ključan pojam u razmatranju obilježja odnosa roditelja i djeteta koji pruža

optimalne uvjete za djetetovu dobrobit i razvoj jest ravnopravno dostojanstvo (Juul, 2008). Ravnopravno dostojanstvo u odnosu znači da se osobne potrebe, želje, htijenja, mišljenja i osjećaji svake strane ravnopravno poštuju i uvažavaju, bez obzira na dob ili spol osobe. U kontekstu odnosa roditelj – dijete to, naravno, ne podrazumijeva ravnopravnu odgovornost jer je u odnosu s djetetom, posebice u ranoj dobi, roditelj taj koji donosi odluke vezane za djetetovu dobrobit i koji je odgovoran za njegovu sigurnost, zdravlje te zadovoljavanje potreba. Na ravnopravnom dostojanstvu mogu se temeljiti odnosi s djetetom onda kad su roditelji autentični i preuzimaju osobnu odgovornost za svoje izbore“ (Pećnik i Starc, 2010).

„Nova pozicija djeteta kao subjekta s pravima te promjena cilja odgoja nametnuli su zahtjeve za drukčijim odgojnim postupcima. Ako dijete ima pravo na iznošenje mišljenja, pravo da ga se sluša i, kada je moguće uzme u obzir, onda odgoj temeljen na tjelesnom kažnjavanju, više ne dolazi u obzir. Kao reakcija na tjelesno kažnjavanje danas se razvija pristup pozitivne discipline, a za polazište ima poštivanje prava djeteta njegovih razvojnih potreba i njegovog najboljeg interesa, te razvijanje samodiscipline, odgovornosti i prosocijalnog ponašanja“ (Maleš, 2012). „Kao i druge demokratske sustave, demokratsku obitelj krasi međusobno poštovanje, zajedništvo i poštovanje integriteta svakog člana obitelji. U odnosu dijete – odrasli integritet svakog člana i njihovo međusobno poštovanje mogu biti konstantne, dok je stupanj stvarne autonomije ili slobode djelovanja ograničen i mijenja se kroz vrijeme, dijelom zbog obzira druge osobe, a dijelom zbog razvojnih etapa i sposobnosti članova koji sudjeluju u tom procesu. Razvoj zdrave ravnoteže između sagledavanja potreba svakog člana je jedan od ciljeva funkcioniranja demokratske obitelji. Ovaj proces uključuje dijeljenje odgovornosti kako bi djeca u svom razvoju naučila prihvatiti odgovornost, prvo za sebe, a zatim za druge članove obitelji, i konačno za svijet izvan obitelji. Da bi se dijete naučilo nositi s odgovornostima, ono mora imati priliku sudjelovati u malim demokracijama svoje obitelji i, kako raste, u demokratskom donošenju odluka unutar različitih grupa, organizacija, ustanova i društva“ (Maleš, Milanović i Stričević, 2003).

5. RODITELJI

„Od svih obiteljskih uloga roditeljska je najvažnija i s individualnoga i s društvenoga stajališta. Roditeljstvo je kompleksno i uključuje odrednice kao što su: motivacija za dobivanje djece, preuzimanje i prihvaćanje odgovornosti i brige za njihovu dobrobit, kao i vrijednosti i ciljeve koji se u roditeljskoj ulozi mogu realizirati“ (Lacković-Grgin, 2011: 1064). „Suvremena definicija ističe da roditeljstvo objedinjuje elemente povezanosti ili ljubavi i privrženosti, discipline, obrazovanja, opće dobrobiti i zaštite, odgovornosti, kao i osjetljivosti prema razlikama svakoga pojedinca tijekom rasta i razvoja djece od djetinjstva pa sve do odrasle dobi (Mowder, Rubinson i Yasik, 2009 prema Đuranović i Klasnić, 2020).

„Na osnovi shvaćanja da je roditeljstvo važan i društveno relevantan razvojni zadatak koji se realizira na društveno sankcionirane načine, E. Galinsky (1981) je istraživanjem utvrdila šest stadija roditeljstva. To su:

1. stadij predviđanja i zamišljanja (u razdoblju trudnoće)
2. stadij negovanja (do druge godine djetetova života)
3. stadij autoriteta (do pete godine djetetova života)
4. stadij interpretacije (do dvanaeste godine djetetova života)
5. stadij međuzavisnosti (tijekom adolescencije)
6. stadij odlaska iz roditeljskoga doma“ (Lacković-Grgin, 2011: 1065).

Brojni su izravni, ali i neizravni načini na koji roditelji mogu utjecati na svoje dijete, no ono ipak najlakše uči na primjeru roditelja, oponašajući njegov model. Autorice Đuranović i Klasnić (2020) također naglašavaju da „djeca najviše uče kroz ponašanje roditelja – kao i kroz njihov međusobni odnos – a ne kroz mudre odgojne mjere ili općenite upute roditelja što je uredu, a što nije“. „Psihički i tjelesno zdravi i dobronamjerni roditelji mogu odgojiti uspješno, zdravo, vedro i inteligentno dijete. U drugoj krajnosti, poremećen roditelj svojim svjesnim i nesvjesnim postupcima i utjecajima proizvodi nesretnog, uplašenog, neuspješnog, nesigurnog, nesnalažljivog, konfuznog, disociranog, dezorijentiranog, društveno poremećenog ili asocijalnog, društveno neprilagođenog mladog čovjeka koji nije sposoban odgovarajuće brinuti o sebi i stvoriti zdravu obitelj“ (Kordić- Vuković, 1998: 25). Roditelji djetetu, kao i ostalim članovima obitelji trebaju pokazati ljubav, podršku, prihvaćanje i potporu smatrajući ih ravnopravnima članovima koji imaju svoja prava, ali i obveze sukladne fazi života u kojoj se nalaze. Obveze

koje pospješuju djetetovo osamostaljenje roditelji donose prateći njegov interes. „U pristupu zahtjevima prema djetetu budite jako selektivni i maksimalno pokazujte svoju fleksibilnost. Zahtjeve rangirajte prema ocjeni njihove važnosti pa ostanite uporni u traženju izvršavanja najvažnijih, a ostale djelomično uvjetujte i prilagodite pogodnom trenutku. Kod nevažnih popustite i ponekad odustanite dajući djetetu na znanje da to svjesno radite jer nije jako bitno. Na taj način postići ćete najbolje rezultate u dijelu odgoja koji se odnosi na izvršavanje određenih zadataka i obveza, a ujedno će mališan razvijati vlastitu toleranciju i vrijednosnu skalu“ (Kordić-Vuković, 1998: 27). Roditeljsku odgovornost prema djetetu nikako ne smijemo zanemariti niti podcijeniti. Roditelji „će od tog trenutka morati brinuti ne samo o tjelesnom zdravlju i fizičkoj razvijenosti novostvorenog bića, već i o njegovoj psihičkoj stabilnosti“ (Nikolić, 1996: 127). Pri tome moramo uzeti u obzir „da nitko ne može biti siguran u nepogrešivost svojih psihičkih postupaka u odgoju djece, budući da svako ljudsko biće doživljava neizbježno određeni broj traumatizama od svog rođenja i da je to možda jedan od najznačajnijih faktora u izgradnji ljudskog ponosa: ta neprekidna borba svake osobnosti protiv onoga koji teži da ga sputa ili podredi“ (Nikolić, 1996: 127).

Treba naglasiti da ne postoji sigurna formula koja će buduće roditelje uspješno pripremiti za ulogu majke i oca. „Složena je to igra organiziranja, balansiranja, elastičnosti u traženju pravog vremena za djecu ali i za sebe, da bismo uhvatili zrak, da bismo se dobro osjećali i na poslu, da bismo bili dostupni i zanimljivi svojoj obitelji, sposobni uživati u „kvalitetnom zajedničkom vremenu“ (Mantovani, 2013: 23).

„Roditeljstvo se uči, a želja da učite je prvi uvjet da postanete dobar roditelj“ (Holcer, 2009: 7). Autorice Đuranović i Klasnić (2020) iznose karakteristike dobrog roditelja:

- „Dobar roditelj ne mora biti dosljedan u svakom trenutku.
- Dobar roditelj poštuje djetetove potrebe.
- Dobra roditelja ne uznemiruje povremena dječja agresivnost niti ga ugrožava dječja individualnost i neovisnost.
- Dobar roditelj zna slušati i pružiti potporu.
- Dobar roditelj zna zagrliti dijete i priznati koliko ga voli.

- Dobar roditelj zna da je njegova dužnost djetetu osigurati temelje (osjećaj pripadnosti, topline, potpore i sigurnosti), ali i dati mu krila (osjećaj da može istraživati, riskirati, gubiti i pobjeđivati u vanjskom svijetu).
- Dobar roditelj zna priznati pogrešku.
- Dobar roditelj stalno pokušava biti još bolji“.

Autor Nikolić (1996) naglašava da će roditelji odgajati svoju djecu prvenstveno prema vlastitoj osobnosti s pozitivnim, ali i negativnim karakternim osobinama koje nose u sebi. Suić (1982) upozorava na to da dijete neće uvijek postupati onako kako bi roditelji htjeli, no njihov glavni zadatak je usaditi djetetu dobre i čvrste moralne temelje kako bi ono postalo odgovorna, samostalna odrasla osoba koja poštuje određena pravila. „Kad djeca znaju da imamo mane i vrline, slabosti, promašaje – to i njima daje slobodu da budu onakva kakva jesu“ (Holcer, 2009: 7). U tom slučaju ni oni neće imati potrebu glumiti savršenstvo kako bi se više svidjela svojim roditeljima i okolini.

5.1. INDIVIDUALNI PRISTUP DJETETU

„Otac i majka unose različitu kvalitetu u djetetov život i svatko od njih različito pridonosi razvoju djeteta. Zbog tih je razloga iznimno značajno što veće sudjelovanje, uključenost i angažman oba roditelja u životu svakog djeteta“ (Buljan Flander i sur., 2018: 28). „Iako su razlike u interakciji majki i očeva s djecom vidljive tijekom različitih razvojnih perioda, majčini i očevi odgojni postupci imaju sličan, a ne različit utjecaj na razvojne ishode“ (Lamb, 1997 prema Raboteg-Šarić, Merkaš i Marić, 2011). Autor Rosić (2005) ističe kako su „u svom odgojnom djelovanju jednako važni i otac i majka“. „Suvremeni ravnopravni roditelji odbijaju tradicionalne društvene pritiske, uvriježene stereotipe majčinstva i očinstva, kao i rodno podijeljene radne uloge. Svakodnevnim dogovorom, zajednički i prilagođavajući se situaciji, oni odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, s djecom i zbog djece, i to prema načelu svrhovitosti, ekonomičnosti i pravedne raspodjele napora i vremena, umjesto prema načelu majčinih i očevih zadataka“ (Buljan Flander i sur., 2018: 28).

5.2. MAJKA I DIJETE

Uloga majke u životu djeteta nedvojbeno je posebna i jedinstvena, ali i vrlo važna te nezamjenjiva. Autorica Kordić- Vuković ukazuje na važnost majke u prvim mjesecima djetetova života u kojima ga ona kroz zadovoljavanje psiholoških i fizičkih potreba upoznaje sa okolinom i stvarnim svijetom. Kako dijete odrasta majka je ta koja za njega postupak prilagodbe stvarnosti približava te čini podnošljivim što će kasnije kod djeteta rezultirati razvitkom sustava opažanja koje će lako povezivati s osjećajima. „Tijekom simbioze s majkom početkom četvrtog mjeseca života, dijete prepoznaje majku, razvija prema njoj emocionalnu privrženost i ne može je zamijeniti. Dobro dijete može i iz emocionalno neadekvatne okoline izvući ono neophodno za razvoj, a s druge strane, neka djeca nemaju sposobnost stvaranje emocionalne privrženosti u simbiotskoj vezi, što može biti uzrokovano oštećenjem urođenih aparata“ (Kordić- Vuković, 1998: 9). Kako dijete odrasta počinje majku shvaćati kao cjelinu od koje se povremeno udaljava kako bi istražilo okolinu. U tom djetetovu istraživanju počinju se javljati i prve zabrane. „U socijalnom pogledu poremećeni emocionalni odnosi s majkom u prvoj godini života, bilo da su patološki promijenjeni, neprikladni ili nedovoljni, svojim posljedicama dovode u opasnost sam temelj društva. Budući da nemaju usvojenih modela, žrtve poremećenih odnosa s majkom kasnije neće imati ni sposobnosti uspostavljanja međuljudskih odnosa. Oni nisu osposobljeni za naprednije, složenije oblike emocionalne, osobne i društvene razmjene bez koje ljudi kao vrsta ne mogu preživjeti. Oni se ne mogu prilagoditi društvu“ (Kordić- Vuković, 1998: 11). Nadalje povećava se potreba djeteta za majčinom pažnjom na koju majka može pozitivno reagirati ili ju odbiti što dovodi do novih problema. Možemo s toga zaključiti kako je majčin doprinos već u najranijem razdoblju djetetova života izrazito važan i utjecajan te izravno ili neizravno zaslužan za razvoj djetetove osobnosti.

5.3. OTAC I DIJETE

Uz majku, otac također ima veliku i značajnu ulogu u odgoju djeteta i to danas znatno više nego u prošlosti. „Uključenost očeva danas postaje sve veća jer žene u društvu znatno više participiraju, žele se dodatno školovati, napredovati na poslu i putovati. Samim time od očeva se očekuje veći angažman u odgoju djece i vremenu provedenom s njima“ (Đuranović i Klasnić, 2020: 94). Kako bi odgoj bio što uspješniji važno je da otac poštuje djetetovu majku te da je od samog početka trudnoće uključen i prisutan. Autor Parlov (2018) to posebno ističe naglašavajući: „muškarac, muž i otac najviše će učiniti za ispravan rast i odgoj svoga djeteta ako pred djetetom

iskazuje duboku i nježnu ljubav prema djetetovoj majci, svojoj ženi, s kojom je jedno“. „Tako ćemo uspostaviti poseban odnos roditeljske privrženosti s djetetom, upoznati i razumjeti najskrivenije djeliće njegove duše i podariti mu svoje srce, otvoreno i iskreno. Samo takav odnos ljubavi i razumijevanja omogućit će nam adekvatan odgoj. Koliko smo emocionalno dali djetetu, toliko ćemo u kritičnom trenutku dobiti“ (Kordić- Vuković, 1998:18). Na taj način dijete će u ocu vidjeti izvor sigurnosti i zaštite što je ključno kako bi se ono slobodno, bez opterećenja i straha dalje razvijalo. „Tatino se ponašanje, njegove vrijednosti, njegove zabrane i ohrabrenja sada ne samo promatraju i oponašaju, ne, puno više, one postaju sastavni dio najdubljih uvjerenja dječje duše. Tata je više od uzora, on je temelj moralnih osjećaja, savjesti, samopouzdanja“ (Bergmann, 2007: 77). „Stvarni, odgovarajući autoritet oca dijete doživljava kao osobu povjerenja, po potrebi strogo, ali pravednog i praštajućeg suca koji uvijek daje priliku za popravak, onog koji je sposoban za stvaranje, pružanje i darivanje“ (Kordić- Vuković, 1998: 22). Takav odnos prožet zajedničkim trenucima druženja rezultirat će čvrstom povezanošću oca i djeteta u kojem neće nedostajati razumijevanja, povjerenja te sigurnosti. „Iako je druženje s ocem uvijek važno za zdravi konstruktivan razvoj djeteta bez obzira na spol i dob, ono ipak postaje najvažnije za dječake vrtičke i školske dobi koji jednostavno rečeno vape za muškim očevim društvom i zajedničkim aktivnostima, upijajući poput spužve njegovo ponašanje, riječi i djelatnosti u unaprijeđenom procesu identifikacije“ (Kordić- Vuković, 1998:23). Također otac djetetu treba što više pričati i objašnjavati sebe i svoje postupke na njemu primjerenoj razini. „Tako ono uči o svijetu oko sebe, svrhovitosti djelovanja, komunikacije i stječe mnoštvo informacija neophodnih za uspješan i zdrav razvoj“ (Kordić- Vuković, 1998:23). „Tata treba biti Ego-ideal. To je puno više od dobroćudnog i razumnog uzora. To je slika čežnje“ (Bergmann, 2007: 84). No, ipak, zanimljiva je činjenica koju iznosi Walker (1999) prema Đuranović i Klasnić (2020) koja govori „da je majčinstvo važan dio identiteta žene, a očinstvo poželjna, ali ne i neophodna uloga muškarca“.

5.4. RODITELJSTVO U RANOM DJETINJSTVU

„Rano djetinjstvo obuhvaća razdoblje od djetetova začeća do njegova polaska u školu, a dijeli se na: prenatalno razdoblje (od začeća do rođenja), razdoblje novorođenčeta (prva dva tjedna nakon rođenja), razdoblje dojenčeta (od trećeg tjedna do kraja prve godine života), prvo djetinjstvo (od kraja prve do kraja treće godine života), te na predškolsku dob (od kraja treće godine života do polaska u osnovnu školu)“ (Milanović i sur., 2001: 11). Dalje, autorice

Đuranović i Klasnić (2020) ističu da je „rana dob zlatni trenutak koji se neće ponoviti u razdoblju dječjega razvoja te ga stoga treba iskoristiti za pružanje najboljega obrazovanja i skrbi u obitelji, školi i društvenoj zajednici (Hariawan, Ulfatin, Huda i Arifin, 2009).

„Danas na dijete gledamo kao na cjelovito biće, a na njegov razvoj kao na složenu pojavu koja je više nego zbroj pojedinih aspekata razvoja. Takav pristup, koji se naziva holistički, postavlja sljedeće principe:

- razvoj počinje prije rođenja;
- razvoj ima više međusobno povezanih dimenzija (tjelesnu, spoznajnu, emocionalnu i socijalnu) koje utječu jedna na drugu i razvijaju se usporedno;
- razvoj se odvija predvidljivim koracima i učenje se pojavljuje u prepoznatljivim sekvencama unutar kojih postoji velika individualna varijabilnost u brzini razvoja i stilu učenja djeteta;
- razvoj i učenje pojavljuju se kao rezultat djetetove interakcije s ljudima i predmetima iz okoliša;
- dijete je aktivni nositelj vlastitoga razvoja“ (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004 prema Đuranović i Klasnić, 2020).

Utjecaji kojima je dijete izloženo u prenatalnom razdoblju važni su ne samo glede fiziološko-medicinskog te psihološkog aspekta nego i za djetetov cjelokupni kasniji razvoj. „Psihički život djeteta počinje još prije rođenja pa tako i dojenče kao osoba ima urođenu i trajnu potrebu povezivanja i privrženosti drugoj osobi, a za to je najpogodnija majka. Razvoj je, u tjelesnom i psihološkom pogledu, neprekidan proces te poremećaj u bilo kojoj fazi izaziva štetne posljedice koje će se ispostaviti kao psihičke smetnje u dječjoj ili odrasloj dobi“ (Kordić- Vuković, 1998: 7).

„Važno je da roditelji s odgojem svoga djeteta počnu veoma rano, praktično odmah poslije rođenja. U početku će paziti na redovitost u hranjenju, spavanju i presvlaci djeteta. Kako dijete bude raslo, tako će ponajprije primjerom vlastita života upućivati svome djetetu pouku i odgoj, a kako dijete bude postajalo samostalno, tako će ga sve više i više uključivati u obiteljski život, tražeći od djeteta da i samo izvrši ono što bude moglo“ (Parlov, 2018: 382). „Prema Coopersmithu (1967) za razvoj samopoštovanja najvažnije je rano djetinjstvo odnosno kvaliteta

odnosa djeteta s roditeljima i najbližom socijalnom sredinom. Pri tome, Coopersmith (1967) posebno naglašava važnost brige, emocionalne topline i pokazivanje interesa za dijete i njegove potrebe“ (Tuce, Kolenović- Đapo i Fako, 2019: 662). Dakle, možemo reći da je razvoj „rezultat složenih interakcija djeteta i njegove okoline unutar kojih dijete selektivno prihvaća ili odbacuje okolne utjecaje“ (Milanović i sur., 2001: 12). „Naime, u djetinjstvu, osim emocionalne podrške i pokazivanja ljubavi, veliki je naglasak na socijalnoj podršci i fizičkoj sigurnosti djeteta. Roditelji i djeca provode puno više vremena zajedno, imaju više zajedničkih aktivnosti i roditelj je neupitan izvor informacija i sigurnosti za dijete (Kurtović i Marčinko, 2010: 35). Autorica Lacković (2010) osvrnula se na predškolsko razdoblje djeteta te istaknula važnost zajedničke skrbi koju smatra presudnom za psihofizički razvoj predškolskog djeteta. „Ako partneri razgovaraju, analiziraju i slušaju jedno drugo, šalju djetetu poruku da su ok. Ako su mama i tata u veselom i opuštajućem odnosu, dijete je također veselo i zadovoljno. Predškolsko dijete će živjeti u strahu ako je obiteljsko ozračje napeto i ako se roditelji stalno svađaju“ (Lacković, 2010).

5.5. RODITELJSTVO U SREDNJEM DJETINJSTVU

Dijete postupno postaje sve više autonomno dok se istodobno smanjuje vrijeme koje roditelji provode s njim te mu skladno s tim dajemo nove, njemu primjerene, zahtjeve koje će ono biti u stanju izvršiti. Ključna stvar u ovom razdoblju jest razgovor. Roditelji moraju dati jasne upute što se od djeteta očekuje, a dijete će, ukoliko se njihov odnos temelji na uzajamnom poštovanju i ukoliko ne manjka sigurnosti, topline i suradnje, vrlo rado saslušati te prihvatiti taj zahtjev. „Ako djeca pokazuju da se mogu nositi s dnevnim aktivnostima i odgovornostima, kontrola kod djelotvornih roditelja postupno prelazi s odraslog na dijete. Ne popuštaju do kraja, nego koriste koregulaciju, oblik nadzora kod kojeg roditelji vrše opći nadzor, istovremeno puštajući djeci da budu odgovorna za odluke koje treba donositi iz trenutka u trenutak. Koregulacija daje djeci podršku i zaštitu, pripremajući ih za adolescenciju, kad će sami donijeti mnoge važne odluke“ (Berk, 2015: 573). „U obiteljskom ozračju u kojem se razgovara i dogovara, u kojem je dijete naučilo da ga se pita i uvažava, polazak u osnovnu školu i suočavanje sa školskim obvezama neće biti problem. Dijete koje kreće u osnovnu školu mora imati emocionalni mir kako bi se moglo usredotočiti na nove uvjete i obveze. Ako obiteljsko ozračje ne osigurava emocionalni mir, dijete se teže koncentrira na školske obveze, a roditelji počinju biti nezadovoljni i vrše pritisak na dijete“ (Lacković, 2010).

„Mala djeca, posebice ona takozvanog teškoga temperamenta, povećavaju stres u roditeljskoj ulozi i onda kad su sve pripreme za tu ulogu bile zadovoljavajuće. Svakodnevna interakcija s takvim djetetom emocionalno uznemiruje roditelje, pa može provocirati odbacivanje ili agresivno ponašanje. To se posebice odnosi na one koji imaju prevelika očekivanja uspjeha u napredovanju svoje djece, koji ne mogu uspješno rješavati probleme međusobnog odnosa ili pojedinačne probleme povezane s funkcioniranjem u nekim drugim ulogama“ (Lacković-Grgin, 2011: 1070). Brajša-Žganec (2002) navodi da ako su roditelji svjesni vlastitih i dječjih negativnih emocija i ako se oni s njima dobro nose, njihova će djeca imati manje internaliziranih i eksternaliziranih problema.

5.6. RODITELJSTVO U ADOLESCENCIJI

Nakon srednjeg djetinjstva pojavljuje se faza adolescencije odnosno težnja za potpunom autonomijom. S ovom tvrdnjom slažu se i autori Keresteš i sur. (2011) prema Macuka (2023) koji ističu da se roditelji u ovoj fazi odrastanja susreću s dodatnim izazovima odnosno težnjama djeteta za većom autonomijom. „Kod raznih etničkih skupina, nacionalnosti i obiteljskih struktura (uključujući one s jednim roditeljem, dva roditelja i s pomajkama i poočimima), tople, podržavajuće veze između roditelja i adolescenata koje omogućavaju mladim ljudima da istražuju ideje i društvene uloge doprinose autonomiji adolescenata, što predviđa visoko samopouzdanje, kontrolu s naporom, profesionalnu orijentaciju, školski uspjeh, povoljno samopoštovanje, socijalnu kompetenciju i lakoću odvajanja tijekom prijelaza na fakultet“ (Vazsony, Hibbert i Snider, 2003; Eisenberg i sur., 2005; Wang, Pomerantz i Chen, 2007; Bean, Barber i Crane, 2007 prema Berk, 2015).

U ovom razdoblju ponekad se zna javiti i nerazumijevanje s obje strane pa adolescent ne može shvatiti zašto roditelji inzistiraju na obiteljskim aktivnostima dok roditelji ne shvaćaju njegovu sve veću potrebu da što više svog vremena provodi sa vršnjacima. Ova povremena neslaganja ukazuju na promijenenu potrebu i zahtjeva kod adolescenata te zahtijevaju još više razumijevanja odnosno prilagodbe odnosa između roditelja i adolescenta. „Iako je adolescencija razdoblje osamostaljivanja, ne znači da se gubi emocionalna veza između roditelja i djece. Ako se odnosi između djece i roditelja mijenjaju s odnosa jednosmjernoga autoriteta na odnose međusobne zavisnosti, suradnje i dogovaranja, adolescenti će i dalje tražiti savjete roditelja, a

roditelji će na taj način i dalje imati utjecaj na razvoj djece i na njihove odnose s vršnjacima (Youniss i Smollar, 1985 prema Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002).

„Naime, kako djeca i adolescenti odrastaju, mijenja se percepcija roditelja, restrukturiraju se odnosi moći u obitelji, pregovara se o autoritetu i slobodi, ali adolescenti i dalje koriste roditelje kao sigurnu bazu iz koje mogu iskušavati svoju sve veću samostalnost. Čak štoviše, neka istraživanja pokazuju da se u adolescenciji povećava važnost emocionalne podrške i toplih odnosa s roditeljem, osobito kod djevojaka (Compas i sur., 2001; Kovacs i sur., 2001). Autorice Kurtović i Marčinko (2010) također ističu važnost emocionalne podrške roditelja u ovom razdoblju djetetova života. Roditelji bi trebali dati savjet i biti podrška djetetu u raznim stresnim situacijama. „Dosljedan roditeljski nadzor dnevnih aktivnosti mlade osobe kroz suradnički odnos u kojem adolescent spremno otkriva informacije predviđa povoljnu prilagodbu. Osim što sprečava delikvenciju, povezan je s drugim pozitivnim ishodima, kao što su smanjenje seksualnih aktivnosti i delikvencije, poboljšani školski uspjeh i psihološka dobrobit“ (Crouter i Head, 2002; Jacobson i Crockett, 2000 prema Berk, 2015). Collins i Steinberg (2006) prema Berk (2015) još nadodaju kako je kvalitetan odnos roditelja i djeteta tijekom adolescencije važan preduvjet mentalnog zdravlja. Ističu da u funkcionalnim obiteljima mladi ostaju privrženi roditeljima, imaju povjerenja u njih i pitaju ih za savjete.

Dakle, razdoblje adolescencije vrlo je osjetljivo kako za dijete tako i za roditelje. Dijete u ovoj fazi teži pronalasku vlastita identiteta te preuzimanja kontrole nad samim sobom, a od roditelja se očekuje puna podrška. Velika je odgovornost na roditeljima, oni bi trebali osigurati adekvatno obiteljsko ozračje pružajući djetetu slobodu, ali i nadzor u isto vrijeme.

6. ULOGA BRAĆE I SESTARA

Uloga braće i/ili sestara unutar obitelji izrazito je posebna te ima snažan utjecaj na djetetov život. Autorica Buljan Flander i sur. (2018) navodi da „veza između braće i sestara nadilazi ono što se smatra obiteljskom tradicijom i navikama. Iskustva s braćom i sestrama imaju utjecaj na cjelokupni razvoj djece i adolescenata, pri čemu braća i sestre pružaju nešto što roditelji i prijatelji jednostavno ne mogu dati“ „Privrženost koju djeca stvore s roditeljima i braćom i sestrama obično traje cijeli život i služi kao model za odnose u širem svijetu susjedstva i škole“ (Berk, 2015: 563). Takav privržen odnos najčešće zadržavaju tijekom cijelog života. „Premda snažni sukobi mogu imati negativne posljedice po dijete, treba imati na umu da i svađe pružaju djetetu način kako se naučiti kompromisima, mjeranju, nuđenju i prihvaćanju isprike i emocionalnoj kontroli, što su svakako vrijedne vještine za daljnji život. Kod bratskog ili sestrinskog rivaliteta dobro je znati kada i kako intervenirati, a kada se ne miješati, i tako pomoći djeci izgraditi topliji i bliskiji međusoban odnos“ (Buljan Flander i sur., 2018: 454). Od roditelja se očekuje da interveniraju odnosno ukažu na moguća rješenja, izjašnjavanje osjećaja, utvrđivanja cilja u svrhu smanjenja negativnosti između braće i sestara.

Odnos između braće i sestara nastavlja se razvijati i u adolescenciji. „Kako adolescenti postaju uključeni u prijateljstva i romantične veze, ulažu manje vremena i energije u svoju braću i sestre, koji su dio obitelji od koje se žele osamostaliti“ (Berk, 2015: 583). Unatoč smanjenju interakcija, privrženost među njima, kao i roditeljima ostaje gotovo nepromijenjena. „U skladu s tim da djevojčice visoko vrednuju emocionalnu bliskost, sestre izvještavaju o većoj intimnosti s braćom i sestrama nego braća, a parovi sestra-sestra su najbliskiji. No, sveukupno, braća i sestre koji uspostave pozitivnu vezu u ranom djetinjstvu nastavljaju pokazivati veću ljubav i brigu tijekom tinejdžerskih dana“ (Kim i sur., 2006 prema Berk, 2015).

„Načini na koje roditelji pomažu djeci graditi odnos s braćom i sestrama:

- Doista poštuju različitost svakog djeteta i potrebe koje iz nje proizlaze- Možemo jednako voljeti djecu i brinuti se o njima, no svako dijete ima svoje specifične osobine, interese i potrebe kojima se roditelji nastoje prilagođavati. Istovjetna očekivanja nisu nikako dobra, jer djeca imaju različite osobnosti, snove i preferencije.
- Izbjegavajte usporedbu među djecom- Nemojte naglas raspravljati o njihovim različitostima u postignućima, a osobito ih izbjegavajte koriti i kritizirati pred drugim

ljudima, jer to dovodi do dubokog osjećaja srama i može narušiti djetetovo samopoštovanje. Ako ih želite pohvaliti, hvalite opisujući način na koji su nešto napravili, i ohrabrite i ostalu svoju djecu da pokušaju.

- Postavite jasna pravila- Kako bismo izbjegli poticanje rivaliteta, jako je važno da sva djeca znaju koja ponašanja su neprihvatljiva i koje su točno posljedice ako to čine, kao i da ta pravila budu ista za sve. Jasno, u njihovu provođenju nužno je biti dosljedan.
- Ne dajte se uvući u njihove bitke- Pustite djecu neka sama pokušaju naći rješenje. Ako su jako mali, možda ćete im morati pomoći razriješiti sukob, no to možete i trebali biste činiti bez zauzimanja strana.
- Predvidite i izbjegnite probleme- Ako znate što vašu djecu smeta i u kojim situacijama nastaju problemi, nastojte ih izbjeći. Također, posljedice za nepridržavanje moraju biti jasne i treba ih dosljedno primjenjivati.
- Slušajte svoju djecu- Dopustite im određeni prostor za „ventiliranje“, odnosno prepričavanje svojih tegoba uz neugodne emocije koje ih prate. Saslušajte muke svoga djeteta, a u odgovaranju na njih usmjerite se na razumijevanje veličine problema iz njegove perspektive i priznavanje toga da je djetetu teško, a ne na ocrnjivanje drugog djeteta niti obećanja da ćete iskorijeniti problem.
- Pohvalite i nagradite željena ponašanja- Kada vidite da djeca surađuju, dobro se slažu i nešto zajedno postižu, pohvalite ih.
- Svjesno oblikujte pozitivne interakcije među djecom- Potičite djecu na međusobnu igru i druženje, pronađite igre i kreativne aktivnosti za koje znate da će im se svidjeti, a u kojima mogu sudjelovati unatoč razlikama u dobi.
- Pokažite svakom djetetu da ga volite- Provođenjem ugodnog zajedničkog vremena, pokazujete djetetu da vam je ono važno i posebno kao individua i da ne dolazi u paketu s braćom ili sestrama, što može biti osobito važno za blizance“ (Buljan Flander i sur., 2018: 459).

7. UTJECAJ BAKA I DJEDOVA

„Rođenje djeteta bračni par čini roditeljima, a njihove roditelje bakama i djedovima. Djeca ulaze u obitelj čiju veličinu i mrežu odnosa shvaćaju tijekom odrastanja“ (Moro i Nemčić Moro, 2010: 288). Guertus i van Tilburg (2015) prema Klepić i Lakalija (2018) smatraju da su se bake i djedovi intenzivno uključili u odgoj djece zbog emancipacije majki, kao i sve većeg broja zaposlenih majki i očeva. Autorica Berk (2015) navodi kako bake i djedovi mogu direktno, svojom toplinom i zadovoljavanjem djetetovih potreba, ali i indirektno, pružanjem odgojnih savjeta ili pak financijski, poticati razvoj djeteta. Dalje ističe kako loši odnosi između roditelja, baka i djedova mogu štetno utjecati na dijete. Objedinivši rezultate dvaju istraživačkih projekata, autori Mueller, Wilhelm i Elder (2002) prema Đuranović i Klasnić (2020) „izdvojili su pet stilova baka i djedova: utjecajni, podržavajući, pasivni, usmjereni prema autoritetu te odvojeni.

- Utjecajni – uglavnom su svakodnevno uključeni u sve aspekte života unučadi, s njima rade projekte i sudjeluju u radu zajednice; takvi djedovi i bake osjećaju da imaju priliku poučiti unuke svojim vještinama i pomoći im da razviju svoje talente; smatraju da su intimno povezani s unucima i da imaju razvijen međusobni osjećaj povjerenja; ti djedovi i bake vjeruju da su barem ponekad unucima glas mudrosti te većina s unucima razgovara o njihovoj budućnosti.
- Podržavajući – po karakteristikama su slični utjecajnim, ali u životu unuka sebe ne vide u ulozi autoriteta i discipline; prilično često se susreću s unucima i znatno su uključeni u aktivnosti s njima, učeći ih svojim vještinama i podupirući njihove talente; kao i utjecajni djedovi i bake osjetljivi su na potrebe unučadi (npr. financijska pomoć ili pomaganje unucima u pronalasku posla) i spremni su pomoći im riješiti ih.
- Pasivni – umjereno su uključeni u živote svojih unuka, susreću svoje unuke barem jednom mjesečno; njihov odnos karakterizira niska razina angažmana te se relativno malo bave zajedničkim aktivnostima; pasivni djedovi i bake sebe vide kao prijatelje svojim unucima, a ne vide svoju ulogu u ispunjavanju roditeljske funkcije pružanja socijalne pomoći, autoriteta i discipline; djedovi i bake koji imaju više unuka i žive dalje od njih imaju veću vjerojatnost da budu pasivniji prema unucima.

- Usmjereni prema autoritetu – sebe vide kao autoritativne figure svojim unucima; prakticiraju neizravni kontakt sa svojim unucima, relativno slabo i rijetko su uključeni u aktivnosti unuka; spremni su dati savjet unucima, ali i pomoći im; gledajući godine starosti, mlađi djedovi i bake skloniji su usmjerenosti prema autoritetu.
- Odvojeni – najmanje su uključeni u živote svojih unuka; rijetko se susreću te najčešće ne sudjeluju u aktivnostima s njima; uglavnom nemaju bliske odnose s unucima; nedostatak interakcije ipak ne isključuje kod polovice odvojenih djedova i baka financijsku pomoć“.

Za bake i djedove često kažemo da su najprikladnija zamjena za vrijeme odsustva roditelja. „Djed i baka obično imaju više slobodnog vremena i strpljenja, vole svoju unučad i osjećaju se korisnim ako se zatraži njihova pomoć da se brinu oko unučadi. Njihova aktivnost je vrlo korisna, tim više što imaju više iskustva u odgoju svoje djece. Unučad redovno cijeni djedovsku brigu i ljubav, koju najčešće i uzvraćaju“ (Suić, 1982: 260).

„Djetetov odnos prema baki i djedu može se promatrati kroz funkciju nekoliko čimbenika kao što su učestalost kontakta s njima, ponašanje baka i djedova prema njima, odnos roditelja s bakama i djedovima te percepciju djeteta o starim ljudima, osobito o baki i djedu“ (Kahana i Kahana, 1971 prema Klepić i Laklija, 2018). Oni svojim odgojnim djelovanjem dijete uče važnosti obiteljskih odnosa i privrženosti te naprosto obogaćuju djetetov razvoj. „Bake i djedovi pružaju djeci sigurno utočište, često imaju mnogo vremena za djecu, kao i volje za podučavanje i druženje. Takva ponašanja, prema istraživanjima, poboljšavaju djetetov razvoj i razvijaju vještine učenja. Veoma je važno da i u današnje vrijeme fizičke udaljenosti, užurbanosti i velike zaposlenosti pokušate pronaći način da vaša djeca stvore povezanost s bakama i djedovima kroz aktivnosti provođenja zajedničkog vremena barem u određenom dijelu godine, telefonske razgovore, slanje i primanje fotografija i slično“ (Buljan Flander i sur., 2018: 561).

„Uloga baka i djedova izvor je socijalnog kapitala koje obitelji koriste u suočavanju s brojnim izazovima u iz okruženja kako u svakodnevnom životu tako i u suočavanju s različitim krizama u obitelji (bolesti, skrb za dijete s teškoćama, financijski problemi, smrt). I zakon u Republici Hrvatskoj prepoznaje i navodi bake i djedove kao srodničke udomitelje i obveznike uzdržavanja“ (Klepić i Laklija, 2018). Osim što pozitivno utječe na dijete, privrženi odnos

između bake i djeda te djeteta ima brojne blagodati i za njih. Ovu tezu potkrepljuju i autorice Miljković, Đuranović i Vidić (2019) koje navode da „novija istraživanja pokazuju kako briga za unuke (barem jednom tjedno) pozitivno djeluje na opće mentalno zdravlje djedova i baka (Burn i sur., 2014)“. Naime, oni su puni znanja i iskustava koje žele prenijeti na nekoga, u ovom slučaju dijete. Ipak, kako u ničemu ne valja pretjerivati, tako nije preporučljivo ni da bake i djedovi preuzmu glavnu odgojnu ulogu djeteta, koja prvenstveno pripada roditeljima.

„Mogli bismo reći da je šira obitelj zajednica u kojoj svaki od članova razvija svoje fizičke, emocionalne, intelektualne i duhovne kapacitete. To je također mjesto u kojem se uči kako se odnositi prema drugima, mjesto koje pruža i uči o brizi i privrženosti jednoga člana prema drugome, rješava konflikte i kreira model ponašanja, kako unutar skupine tako i izvan nje. Drugim riječima – to je škola za izgradnju međuljudskih odnosa“ (Moro i Nemčić Moro, 2010: 299). „Što se tiče situacije u Republici Hrvatskoj, prema rezultatima UNICEF-ova istraživanja provedenoga na uzorku od 1714 majki i očeva, bake i djedovi predstavljaju u velikoj mjeri neformalni izvor skrbi za djecu jasličke i vrtićke dobi (Pećnik, 2013 prema Đuranović i Klasnić, 2020).

8. ZAKLJUČAK

Unatoč tome što se okolnosti mijenjaju, i što svako vrijeme nosi svoje probleme, ali i blagodati, obitelj uvijek opstaje. Oduvijek ima posebno značenje, kako za pojedinca tako i za sve njezine članove. Temelj je djetetova života i ima vrlo veliku ulogu, ako ne i najveću za njegov rast i razvoj. Struktura obitelji kroz vrijeme se mijenjala, a sukladno s tim mijenjalo se i funkcioniranje obitelji, kao i međusobni odnosi unutar iste. Sve to utjecalo je na zadovoljstvo različitim komponentama obiteljskog života. U tradicionalnoj obitelji cilj je bio odgojiti poslušno i prilagodljivo dijete, dok se u suvremenoj obitelji na dijete gleda kao na ravnopravnog člana koji zajedno s roditeljima čini zajednicu. Dakle, danas je naglasak na autonomiji djeteta kao i na preuzimanju odgovornosti, a na odgoj se gleda kao na uzajamni proces između roditelja i djeteta koji ostavlja posljedice na dijete, ali i na roditelje. Ovim radom zaključujem da su pretpostavke uspješnog odgojnog djelovanja u obitelji skladni obiteljski odnosi, adekvatno obiteljsko ozračje, pedagoška kultura i zrelost roditelja, dobre ekonomske prilike i ravnopravni odnosi unutar obitelji. Obitelj za dijete treba predstavljati zajednicu u kojoj se ono može razvijati, a u zdravoj i funkcionalnoj obitelji osim djeteta razvijaju se i roditelji. Stoga je vrlo važno djetetu od početku pružiti sigurnost i stabilnost te toplinu obiteljskog ozračja. Dijete će na taj način steći osjećaje pripadnosti i privrženosti, koji će ga pratiti tijekom cijelog života. Osjećat će se voljeno i željeno od svojih roditelja te će sukladno tome biti podložnije odgojnom utjecaju. Poticajne obitelji provode zajedničke obroke, osiguravaju zajedničko provođenje slobodnog vremena kao i brojnih zajedničkih aktivnosti. Takve obitelji omogućuju djetetu pažnju dok se ne osamostali, povezani su sa zajednicom i osiguravaju djetetu adekvatnu sredinu. Nadalje, roditelji su djetetovi prvi odgojitelji, ujedno sa najvećim odgojnim utjecajem, a uvelike ga olakšava izravan i individualan pristup kojega imaju prema djetetu. Oni su ti koji svojim znanjima, vještinama, sposobnostima, stilom odgoja, zrelošću oblikuju dijete od njegova rođenja. Možemo reći kako svojim djelovanjem određuju njegova buduća ponašanja, stavove, mišljenja, postupke kao i odnose s drugima. Dijete zahtjeva kvalitetan pristup te sukladno razdoblju i društvu u kojem bivaju roditelji trebaju konstantno promišljati o svojim odgojnim postupcima i metodama kako ne bi ugrozili djetetove potencijale i razvoj. Postoje brojni časopisi, programi za roditelje, ali i stručnjaci koji im u tome mogu pomoći. Zrelost roditelja usko je povezana sa razvojem njihove pedagoške kulture. Naime, zreli roditelji već izgrađenih osobnosti moći će racionalnije i smislenije pristupiti raznim odgojnim situacijama djeteta. Uz odabir primjerenog odgojnog stila,

roditelji bi trebali usmjeravati dijete na pozitivne vrijednosti i prihvatljiva ponašanja te im osigurati odrastanje bez fizičkog i psihičkog kažnjavanja. Dijete će se u takvom okruženju uspješno razvijati, usvajajući sve obrasce ponašanja koja su mu potrebna kako bi postalo što uspješnije. Također, steći će vještine koje će mu pomoći za daljnje djelovanje u društvu. Dalje, obitelji povoljnog ekonomskog uređenja u mogućnosti su osigurati djetetu sve materijalne uvjete potrebne za nesmetan rast i razvoj. Jednim dijelom socioekonomski status obitelji određuju veličina obitelji, kao i vrijeme početka roditeljstva, a roditelji sređenog socioekonomskog status bit će više usmjereni na njegovanje psiholoških osobina svoga djeteta. Roditelji sređenog socioekonomskog statusa usmjereni su na razvijanje psiholoških karakteristika svoga djeteta poput znatiželje te socijalnih i kognitivnih sposobnosti. U takvom jednom okruženju najčešće prevladavaju ravnopravni odnosi koji podrazumijevaju međusobno uvažavanje, prihvaćanje različitosti, razumijevanje te zadavanje određenih zahtjeva u skladu s razvojnim stupnjem pojedinog člana. Dijete u obitelji treba znati svoja prava, ali i zaduženja. Sukladno njegovu uzrastu i sposobnostima, roditelji bi mu trebali postavljati određena zaduženja te ga pohvaliti za svaki njegov uspjeh što će mu uvelike pomoći u izgradnji samopouzdanja. U takvoj obitelji vlada međusobno poštovanje, uvažavanje, dogovor i razgovor, dijete se potiče na izražavanje emocija, postoje pravila ponašanja koja su roditelji prethodno objasnili djetetu, a kojih se i sami pridržavaju. Isto tako, u takvom ozračju na dijete se gleda kao na ravnopravni subjekt kojeg roditelji prepoznaju i priznaju, naravno uz preuzimanje pune odgovornosti za njihov odnos. Osim roditelja, na povoljna odgoj djeteta utječu i braća i sestre te bake i djedovi, ali i okolina. Iskustva s braćom i sestrama su jedinstvena i ostavljaju dugotrajan utjecaj na dijete za čitav život. Roditelji mogu pomoći unaprijediti odnos između braće i sestara i to na način da poštuju individualnosti i potrebe svakog djeteta, ne uspoređuju djecu međusobno, daju im do znanja koja ponašanja nisu prihvatljiva i koje su posljedice takvih ponašanja, postave jasna pravila i budu dosljedni u njihovu pridržavanju, primijete i pohvale poželjna ponašanja, slušaju svoju djecu, potiču ih na međusobnu igru i druženje te da pokažu ljubav svakom djetetu. Nadalje, bake i djedovi mogu direktno, ali i indirektno utjecati na djetetov odgoj, sada zbog emancipacije i sve veće zaposlenosti očeva i majki, više nego ikad prije. Njihova briga i strpljenje u interakciji s djecom su vrlo korisna i utjecajna te obogaćuju djetetov rast i razvoj. Možemo reći da je šira obiteljska zajednica mjesto u kojem se svi članovi razvijaju, podržavaju te uče jedni od drugih. Drugim riječima to je model za izgradnju međuljudskih odnosa. Uz obitelj, i okolina može

dodatno pospješiti djetetov razvoj i to na način da bude podrška roditeljima, omogući roditeljima pristup vrijednim informacijama, ukazivanjem na djelotvorne odgojne pristupe i metode ili pak direktnim pomaganjem u odgoju. Dakle, postići ovakve, gotovo idealne obiteljske odnose u današnje vrijeme veliki je izazov. Potrebno je puno truda i ulaganja, kako bismo ih uspjeli uspostaviti, a još više kako bi isti i opstali.

9. LITERATURA

1. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. (2012): Doživljaj financijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
2. Ajduković, M., Rajter, M., Rezo, I. (2019): Obiteljski odnosi i roditeljstvo u obiteljima različitog prihoda: kako je život u visokom riziku od siromaštva povezan s funkcioniranjem obitelji adolescenata? Revija za socijalnu politiku, Vol. 26, No. 1, 69-94.
3. Akrap, A. (2015): Osoba i odnosi: ključ razumijevanja obitelji kroz forme i figure filozofije dijaloga Martina Bubera. Crkva u svijetu, Vol. 50, No. 4, 555-579.
4. Bergmann, W. (2007): Umijeće roditeljske ljubavi. Zagreb: Naklada Slap.
5. Berk, L.E. (2015): Dječja razvojna psihologija. Zagreb: Naklada Slap.
6. Brajša-Žganec, A., Hanzec, I. (2015): Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. Klinička psihologija, Vol. 8, No. 2, 140.
7. Brajša, P. (1996): Umijeće razgovora. Pula: C.A.S.H.
8. Bratanić, M. (1992): Nova komunikacija u obitelji. Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti. Vol. 47, No. 6, 570-578.
9. Buljan Flander, G. i sur. (2018): Znanost i umjetnost odgoja. Sveta Nedelja: Naklada Geromar
10. Đuranović, M., Klasnić, I. (2020): Dijete, odgoj i obitelj. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
11. Ferić, M., Mihić, J. (2022): Karakteristike obiteljskog okruženja i zadovoljstvo obiteljskim životom iz perspektive adolescenata. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 29, No. 3, 355-379.
12. Ferić, M., Žižak, A. (2004): Komunikacija u obitelji- percepcija djece i mladih. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 40, No. 1, 27-28.
13. Giddens, A. (2007): Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
14. Gordon, T. (1996): Škola roditeljske djelotvornosti. Zagreb: Poduzetništvo Jakić.
15. Granat, M. (2017): Utjecaj roditeljskih stilova na odgoj djece. Odsjek za pedagogiju. Preddiplomski studij engleskoga jezika i književnosti i pedagogije. Završni rad.
16. Holcer, J. (2009): Uspješan roditelj uspješno dijete. Sarajevo: Šahinpašić.
17. Janković, J. (2008): Obitelj u fokusu. Zagreb: etcetera.

18. Jezerčić, I. (2020): Uloga odgojnih stilova na razvoj djece. Završni rad. Učiteljski fakultet. Odsjek za odgojiteljski studij. Petrinja. 7-16.
19. Jurčević Lozančić, A., Kunert, A. (2015): Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktički izazovi. *Metodički obziri*, Vol. 102, No. 22, 29-48.
20. Juul, J. (2017): *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Naklada OceanMore.
21. Juul, J. (2019): *Od odgoja do odnosa; Autentični roditelji – kompetentna djeca*. Zagreb: Harfa.
22. Juul, J., Jensen, H. (2010): *Od poslušnosti do odgovornosti*. Zagreb: Naklada Pelago.
23. Klepić, S., Laklija, M. (2018): Bake i djedovi – uloga u skrbi za djecu u obitelji. *Napredak*, Vol. 159, No. 3, 325-348.
24. Kordić – Vukvoić, V. (1998): *Postanite uspješan roditelj sretnog djeteta*. Zagreb: Akvamarine.
25. Korona Perković, S. M. (1977): Sociološka struktura obitelji s pogledom u budućnost. *Obnovljeni život*, Vol. 32, No. 6, 558-567.
26. Kurtović, A., Marčinko, I. (2010): Odnos odgojnog stila roditelja sa strategijama suočavanja i depresivnošću kod adolescenata. *Klinička psihologija*, Vol. 3, No. 1-2, 19-43.
27. Lacković, Lj. (2010): *Obiteljska Atmosfera. Zašto je važna?* Zagreb: Obiteljski centar Grada Zagreba.
28. Lacković-Grgin, K. (2011): Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja*, Vol. 20, No. 4, 1063-1083.
29. Macuka, I., Petani, R., Reič Ercegovac, I. (2023): U razgovoru s roditeljima: kvalitativna analiza izazova roditelja djece različite dobi. *Društvena istraživanja*, Vol. 32, No. 2, 347-365.
30. Maleš, D. (2011): *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta; Zavod za pedagogiju.
31. Mantovani, S. (2013): *Vrijeme ranog djetinjstva, roditelja i odgajatelja. Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, Vol. 5, No. 10, 23.
32. Milas Vdović, V. (2019): *Socioekonomski status roditelja i odnosi u obitelji*. Diplomski rad. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za pedagogiju. 1-90.

33. Miljković, D., Đuranović, M., Vidić, T. (2019): *Odgoj i obrazovanje – iz teorije u praksu*. Zagreb: Printera.
34. Mlinarević, V. (2022): *Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XX, No. 1, 134.
35. Moro, Lj., Nemčić Moro, I. (2010): *Odnos više generacija u obitelji*. Medicina, Vol. 46, No. 3, 284-291.
36. Nenadić Bilan, D. (2014): *Roditelji i djeca u igri*. Školski vjesnik, Vol. 63, No. 1-2, 109-111.
37. Oreč, S. (2020): *Pedagoško obrazovanje roditelja i priprema za roditeljstvo*. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru. Odjel za pedagogiju. 48-58.
38. Parlov, M. (2018): *Suvremena obitelj pred izazovima*. Služba Božja, Vol 58, No. 3, 377-383.
39. Pećnik, N., Starc, B. (2010): *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: UNICEF.
40. Permisivni odgoj. (2021). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47681>. (Pristupljeno 25. 8. 2023.)
41. Petani, R., Kristić, K. (2012): *Komparativni pristup programima osposobljavanja obitelji i potpori roditeljima*. Pedagogijska istraživanja, Vol. 9, No. ½, 117-128.
42. Pintar, Ž. (2018): *Child as a value of contemporary society*. Acta landertina, Vol. 15, No. 2, 21.
43. Pintar, Ž. (2018): *Roditeljstvo u otporu*. Školski vjesnik, Vol. 67, No. 2, 287-298.
44. Puura, K. (2021): *Finski odgoj djece – Tajna odgoja najsretnije i najbolje djece na svijetu*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
45. Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M., Majić, M. (2011): *Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil*. Napredak, Vol. 152, No. 3-4, 373-388.
46. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002): *Stilovi roditeljskoga odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih*. Društvena istraživanja, Vol. 11, No. 2-3, 239-263.
47. Rečić, M. (2003): *Odgoj u obitelji*. Đakovo: Tempo.
48. Rečić, M. (2014): *Kako odgajati odgovorno dijete: priručnik za roditelje*. Osijek: Tempo.

49. Rosić, V. (2005): *Odgoj obitelj škola*. Rijeka: Naklada Žagar.
50. Stahl, S., Tomuschat, J. (2021): *Toplina gnijezda koje daje krila – Pružiti oslonac i pokloniti slobodu – odgoj bez odgoja*. Split: Harfa.
51. Suić, M. (1982): *Roditeljski odgoj*. Služba Božja, Vol. 22, No. 3-4, 254-262.
52. Škare, D. (2007): *Roditelji i djeca – odgoj i zajedništvo*. Počeci, Vol. 8, No. 1, 34-35.
53. Tuće, Đ., Kolenović-Đapo, J., Fako, I. (2019): *Kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih odnosa kao odrednice samopoštovanja kod adolescenata*. Psihologijske teme, Vol. 28, No. 3, 662.
54. Wagner Jakab, A. (2008): *Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 44, No. 2, 119-128.
55. Zloković, J. (2012): *Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija u funkciji osnaživanja suvremene obitelji- Prinos istraživanju pedagoških aspekata odnosa u obitelji*. Školski vjesnik, Vol. 61, No. 3, 266-280.
56. Žic-Ralić, A. (2002): *Struktura ponašanja djece u obitelji*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 38, No. 2, 165-167.

ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODACI:

Ime i prezime: Karolina Sukobljević

Datum rođenja: 06.02.1999.

Mjesto rođenja: Vinkovci

Državljanstvo: Hrvatsko

Adresa prebivališta: Klenova, 1

Telefonski broj: 097/7645799

E-mail: sukobljevickarolina@gmail.com

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE:

Sveučilište u Zadru- Preddiplomski sveučilišni studij Rani I predškolski odgoj I obrazovanje (2017.- 2020.)

Ekonomska I trgovačka škola Ivana Domca (2013.- 2017.)

Osnovna škola Antun Gustav Matoš (2005.-2013.)

OSOBNNE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE:

Materinski jezik: Hrvatski jezik

Drugi jezici: Engleski jezik (aktivno poznavanje pisma I govora)

Njemački jezik (pasivno poznavanje pisma I govora)

Digitalne vještine: osnove rada na računalu, poznavanje rada u MS Office-u, poznavanje rada u Paint-u, poznavanje izrade Web stranica

DRUGE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE:

- dobro razvijene komunikacijske vještine, emocionalna stabilnost, odgovornost, iskustvo u radu s djecom, sklonost timskom I suradničkom radu
- sudjelovanje na projektu “Okrugli stol”
- sudjelovanje u projektu “Tete pričalice”
- volontiranje na projektu “Wings For Life World Run”
- vozačka dozvola B kategorije